

JELENTÉS

ÖSSZEFOGLALÓ

AZ EURÓPA TANÁCS MINISZTERI BIZOTTSÁGA SZEXUÁLIS IRÁNYULTSÁG, ILLETVE NEMI IDENTITÁS ALAPJÁN TÖRTÉNŐ DISZKRIMINÁCIÓ LEKÜZDÉSÉT CÉLZÓ INTÉZKEDÉSEKRŐL SZÓLÓ CM/REC(2010)5. SZÁMÚ AJÁNLÁSÁNAK MAGYARORSZÁGI VÉGREHAJTÁSÁRÓL

KÉSZÍTETTE

A HÁTTÉR TÁRSASÁG AZ ILGA-EUROPE
„AZ EURÓPA TANÁCS LMBT JOGI
AJÁNLÁSÁNAK VÉGREHAJTÁSA” CÍMŰ
PROGRAMJÁNAK KERETÉBEN, A HOLLAND
KORMÁNY PÉNZÜGYI TÁMOGATÁSÁVAL

2013. DECEMBER

ÖSSZEFOGLALÓ JELENTÉS
AZ EURÓPA TANÁCS MINISZTERI
BIZOTTSÁGA SZEXUÁLIS IRÁNYULTSÁG,
ILLETVE NEMI IDENTITÁS ALAPJÁN
TÖRTÉNŐ DISZKRIMINÁCIÓ
LEKÜZDÉSÉT CÉLZÓ
INTÉZKEDÉSEKRŐL SZÓLÓ
CM/REC(2010)5. SZÁMÚ
AJÁNLÁSÁNAK MAGYARORSZÁGI
VÉGREHAJTÁSÁRÓL

Szerzők:

Dombos Tamás

Polgári Eszter

Háttérkutatások:

Takács István Károly

Takács Judit

Szakmailag ellenőrizte:

Kárpáti József

Uitz Renáta

Kiadványterv és tördelés:

www.artspublic.com

Government of the Netherlands

A kiadvány megjelenését az ILGA-Europe Human Rights Violations Documentation Fund programja támogatta, „Az Európa Tanács LMBT jogi ajánlásának végrehajtása” című projekt keretében.

A projekt a Holland Kormány Oktatási, Tudományos és Kulturális Minisztériuma Társadalmi Nemek és LMBT Egyenlőség Főosztályának pénzügyi támogatásával valósult meg.

A jelen dokumentumban kifejtett vélemények nem feltétlen tükrözik az ILGA-Europe vagy a Holland Kormány álláspontját.

Háttér Társaság

1380 Budapest, Pf. 1055

Tel/Fax: (1) 329 2670

hatter@hatter.hu / www.hatter.hu

Háttér Társaság 2014

ISBN 978-963-88045-4-9

TARTALOM

ELŐSZÓ	6
ÖSSZEFOGLALÓ	7
AJÁNLÁSOK A MAGYAR KORMÁNY SZÁMÁRA	8
VÉGREHAJTÁSI JELENTÉS	15
MINISZTERI BIZOTTSÁG CM/REC(2010) 5. SZ. AJÁNLÁSA	39
SZÓSZEDET	51

I. ELŐSZÓ

2010. március 31-én az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága elfogadta a CM/Rec(2010)5. számú tagállamoknak szóló ajánlását a szexuális irányultság, illetve nemi identitás alapján történő diszkrimináció leküzdését célzó intézkedésekről.

AZ AJÁNLÁS:

hangsúlyozza, hogy az emberi jogok egyetemeseik és minden személyre érvényesek, így a leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű (LMBT) emberekre is;

elismeri, hogy az LMBT embereket évszázadokon át és a mai napig is a hátrányos megkülönböztetés számos formája sújtja;

felhívja rá a figyelmet, hogy célzott fellépésére van szükség ahhoz, hogy az LMBT emberek teljes mértékben élvezhessék emberi jogait, és ismerteti a tagállamok feladatait e téren.

Az Ajánlást az Európa Tanács mind a 47 tagállama egyhangúlag fogadta el. Bár az Ajánlás magajogi kötőerővel nem bír, az abban foglaltak a nemzetközi és európai emberi jogi kötelezettségekre

épülnek, így a tagállamoknak egyértelmű kötelezettsége van azok végrehajtására.

Az Ajánlás három részből áll, a preambulumból, amely az elfogadás körülményeit és a főbb alapelveket tisztázza; a rendelkező részből, amely a tagállamok átfogó feladatait rögzíti; és az Ajánlás mellékletéből, amely egyes témakörök kapcsán részletezi a tagállamok konkrét kötelezettségeit. Az Ajánlás szövegének értelmezését az Ajánláshoz fűzött Indokolás segíti, amely tartalmazza az egyes ajánlási pontokat megalapozó nemzetközi emberi jogi kötelezettségeket.

A Hátér Társaság egyesület az ILGA-Europe európai LMBT ernyőszervezet projektjének keretében részletes jelentést készített arról, hogy a magyar hatóságok mennyiben tesznek eleget az Ajánlásban foglalt kötelezettségeiknek.

A teljes jelentés elérhető az interneten a <http://www.hatter.hu/etajanlas> címen.

A jelen dokumentum célja, hogy összefoglalja a részletes jelentés főbb megállapításait, és ajánlásokat fogalmazzon meg a magyar kormány számára, hogy mely területeken van szükség további lépésekre.

A teljes jelentés elérhető az interneten a www.hatter.hu/etajanlas címen.

II. ÖSSZEFOGLALÓ

Az Ajánlás és annak melléklete ez idáig nem idézett elő érzékelhető változásokat Magyarországon. Habár a hivatalos fordítás elkészült, és azt a kormány honlapján közzé is tették, kifejezetten az Ajánlás és mellékletének végrehajtását célzó intézkedések egyelőre nem történtek. Nem indult konzultáció az LMBT személyek jogait védő civil szervezetekkel a végrehajtáshoz szükséges intézkedésekkel kapcsolatban, valamint elmaradt az Ajánlás és mellékletének célzott terjesztése az illetékes hatóságok és közszolgáltatók körében.

A magyar döntéshozók láthatóan úgy vélik, hogy Magyarország mindenben eleget tesz a nemzetközi emberi jogi mércéknek és elvárásoknak, így nincs szükség cselekvésre.

Míg az elmúlt évtizedben jelentősen szélesedtek a leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű (LMBT) személyek jogai Magyarországon, ez a fejlődési folyamat a konzervatív szemléletű kormány hatalomra kerülésével 2010-ben megakadt. A pozitív jogi fejlemények ellenére, az azonos nemű párok szülővé válását kizáró jogszabályok, a nemváltoztatásra vonatkozó szabályozás hiánya és a nemi átalakító beavatkozások aránytalanul alacsony állami támogatása továbbra is súlyos, a jogalkotás szintjén megvalósuló szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetést jelent. A közelmúltban tapasztalható, a bejegyzett élettársi kapcsolat és a házasság távolítására irányuló kormánypárti törekvések ugyanakkor a korábbi években elért részleges jogegyenlőséget is fenyegetik.

Az LMBT személyekkel szembeni erőszak és diszkrimináció megszüntetését célzó törvényi szabályozás gyakran csak üres ígélet maradt, a jogszabályi rendelkezések nem kerülnek megfelelően végrehajtásra. Csak nagyon kevés olyan iránymu-

tatás vagy protokoll áll a hatóságok vagy közszolgáltatást nyújtó szervezetek rendelkezésére, amely segítené az emberi méltóság és egyenlő bánásmód alapelveinek gyakorlatban történő érvényesítését. A rendőrség, a büntetés-végrehajtásban dolgozó személyzet, a jogászok, bírák, tanárok, orvosok és szociális munkások képzése alig tér ki a szexuális irányultsággal és nemi identitással összefüggő kérdésekre. Míg a hátrányos megkülönböztetés tilalma a törvényhozás szintjén elfogadott, továbbra is hiányzik annak széleskörű felismerése, hogy a jó minőségű közszolgáltatásoknak elengedhetlen feltétele a sokszínű lakosságot, köztük az LMBT személyeket érintő speciális kérdések és igények elismerése.

Ha a törvényhozás és a közpolitika felől az általános társadalmi attitűdök felé fordulunk, az eléünk táruló kép jóval problémásabb. Az LMBT emberekkel szembeni előítéletek és ellenségeskedés széles körben elterjedt: egy nemrégiben készült tanulmány szerint a homoszexuális személyek tartoznak a legelutasítottabb társadalmi csoporthoz Magyarországon. A diszkrimináció, zaklatás és az erőszak különböző formái az LMBT személyek többségénél a mindennapok részévé váltak hazánkban.

A vezető politikusok gyakran osztják, sőt néhány esetben még bátorítják is ezt a fajta szemléletet. A nyíltan homofób és transzfób kijelentések megtúrtté váltak a közéletben. A fenti problémákra történő megfelelő reakció elkötelezett, átfogó és koordinált tetteket igényel a hatóságoktól, ideértve a célzott programokat, tudatosságnövelő kampányokat és képzéseket. Sajnálatos módon egyelőre nem létezik kormányzati stratégia vagy cselekvési terv, amely ezen intézkedéseknek megfelelő jogszabályi vagy pénzügyi keretet biztosítana.

III. AJÁNLÁSOK A MAGYAR KORM

I. ÁLTALÁNOS AJÁNLÁSOK

1.1 Fogadjanak el a szexuális irányultság és nemi identitás szerinti egyenlőségre vonatkozó nemzeti cselekvési tervet az Ajánlás és annak mellékletében fogalt valamennyi területet érintően.

1.2 Terjesszék ki az Emberi Erőforrások Minisztériuma Esélyteremtési Főosztályának mandátumát a szexuális irányultságra és a nemi identításra is.

1.3 Végezzenek rendszeres országos és szektorális kutatásokat az LGBT személyekkel szembeni attitűdök vizsgálatára.

1.4 Vezessenek be rendszeres konzultációt az LGBT érdekképviselőkkel a jogalkotás során; és az új jogszabályok és közpolitikai intézkedések esetében végezzenek hatásvizsgálatot, amely kiterjed a jogszabályok LGBT emberekre gyakorolt hatásaira is.

1.5 A jelen ajánlásokban foglalt jogszabály-módosítások és iránymutatások kidolgozása, valamint a képzések megvalósítása során vonják be az LGBT érdekvédelmi szervezeteket.

2. GYŰLÖLET-BŰNCSELEKMÉNYEK ÉS GYŰLÖLET ÁLTAL MOTIVÁLT INCIDENSEK

2.1 Módosítsák a Büntető Törvénykönyvet úgy, hogy a zaklatás, a szexuális erőszak és a vagyon elleni bűncselekmények esetében is figyelembe lehessen venni a gyűlöletmotivációt.

2.2 Dolgozzák ki a gyűlölet-bűncselekmények közérthető definícióját, amely felöleli a gyűlölet-bűncselekmények teljes körét, ideértve az emberölést, a vagyon elleni bűncselekményeket, a zsarolást, a zaklatást és a közösség tagja elleni erőszakot.

2.3 Tegyék közzé a gyűlölet-bűncselekmények közérthető definícióját a rendőrség, a bíróságok, az

ügyészség és az áldozatsegítő szolgálat honlapján.

2.4 Tegyenek elérhetővé a jogorvoslati lehetőségekről és a segítő szolgálatokról szóló átfogó és közérthető tájékoztató anyagot a gyűlölet-bűncselekmények potenciális áldozatainak körében.

2.5 Fogadjanak el a gyűlölet-bűncselekményekre adandó válaszról és a gyűlölet-bűncselekmények nyomozásáról szóló rendőrségi protokollt, amely kifejezetten kitér a homofób és transzfób gyűlölet-bűncselekményekre.

2.6 Vezessenek be a gyűlölet-bűncselekményekkel, és kifejezetten a homofób és transzfób gyűlölet-bűncselekményekkel is foglalkozó tanegységeket a rendészeti és jogi oktatás során.

2.7 Vezessenek be érzékenyítő képzéseket az LGBT személyeket érő hátrányos megkülönböztetésről, sajátos szükségleteikről és problémáikról a rendőrség, a bíróságok, az ügyészség, az áldozatsegítő szolgálatok, valamint a büntetés-végrehajtási intézmények munkatársai számára.

2.8 Részesítsék rendszeres továbbképzésben a rendőrségen belül létrehozott gyűlölet-bűncselekmény szakvonal tagjait.

2.9 Hozzanak létre munkacsoportokat a civil társadalom képviselőinek részvételével, amelyek feladata az egyedi gyűlölet-bűncselekmények kapcsán indult nyomozások monitorozása.

2.10 A kisebbségi összekötők mintájára vezessék be az LGBT rendőrségi összekötők intézményét.

2.11 Alakítsák át a gyűlölet-bűncselekményekre vonatkozó adatgyűjtést úgy, hogy az kiterjedjen a közérthető definícióba beletartozó valamennyi esetre, lehetővé tegye az esetek nyomon követését a bejelentéstől a büntetés kiszabásáig, és elkülönülve jelenjenek meg a különböző csoportok terhére elkövetett bűncselekmények.

2.12 Vezessék be a fogvatartottak előzetes letar-

ÁNY SZÁMÁRA

tóztatásba vételét vagy büntetés-végrehajtási intézményekben történő elhelyezését megelőző kockázatelemzést, amely kitér a fogvatartottak különböző társadalmi csoportokkal, így a szexuális irányultság és nemi identitás szerinti csoportokkal kapcsolatos attitűdjeire, illetve az általuk korábban esetlegesen elkövetett gyűlölet által motivált incidensekre.

3. GYŰLÖLETBESZÉD

3.1 Módosítsák az Alaptörvényt és a Polgári Törvénykönyvet, hogy a szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló közösséghez tartozással összefüggésben elhangzó gyűlöletbeszédrel szemben is eljárást indíthasson a közösség bármely tagja.

3.2 Módosítsák a Médiaalkotmányt, hogy az kifejezetten tiltsa a szexuális irányultság és nemi identitás alapján történő gyűlöletkeltést.

3.3 Terjesszék ki a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság által fenntartott Internet Hotline bejelentő

felületét a homofób és transzfób beszédre is.

3.4 Egészítsék ki a Közzolgálati Kódexet a szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló sztereotíp ábrázolás elkerülésére és az LGBT emberekkel kapcsolatos megfelelő nyelvhasználatra vonatkozó kötelezettséggel.

3.5 Terjesszék ki a rendszeres média monitoring vizsgálatokat a szexuális irányultsággal és a nemi identitással kapcsolatos témákra is.

4. EGYESÜLÉSI SZABADSÁG

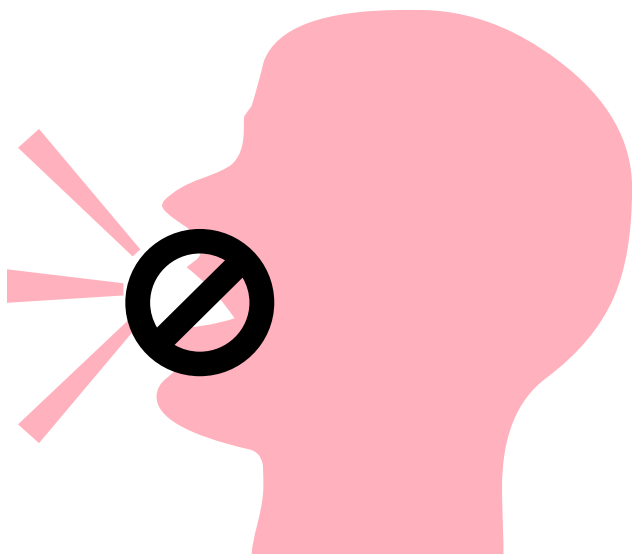
4.1 Biztosítsanak célzott támogatást az LGBT civil szervezetek által nyújtott közszolgáltatásokra, ideértve többek között az egészségfejlesztést és megelőzést, az oktatást, az áldozatsegítést és a közzolgálati és rendészeti dolgozók számára biztosított képzéseket is.

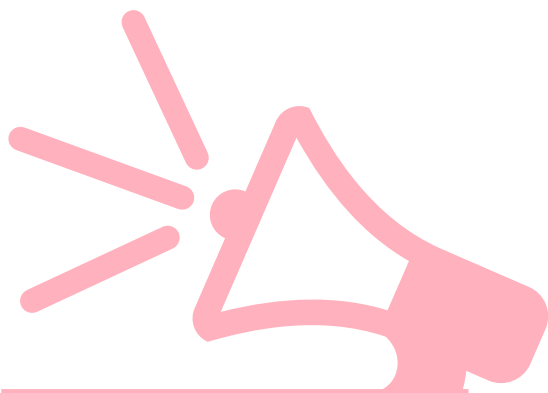
4.2 Hozzanak létre célzott támogatási programot az emberi jogok területén, ideértve az LGBT emberi jogok területén működő civil szervezetek számára.

4.3 A hátrányos helyzetű csoportok esélyegyenlőségét segítő támogatási programokban kifejezetten utaljanak a szexuális irányultságra és a nemi identitásra is.

4.4 Készítsenek átlátható adatbázist a diszkrimináció elleni és esélyegyenlőségi témájú projekteknek nyújtott állami támogatásokról, amely lehetővé teszi a támogatások védett tulajdonságok szerinti kereshetőségét.

4.5 Hozzanak létre stratégiai partnerségi megállapodásokat az LGBT érdekvédelmi szervezetekkel.

5. A VÉLEMÉNYNYILVÁNÍTÁS SZABADSÁGA

5.1 Módosítsák a Médiatörvényt, hogy tegye lehetővé az emberi jogi, ideértve az LGBT érdekvédelmi szervezetek számára, hogy tago(ka)t delegáljanak a Közzszolgálati Tanácsba.

5.2 A közzszolgálati műsorszolgáltatás céljai között jelenjenek meg az LGBT közéleti témák, és a nemzeti, etnikai és vallási csoportokhoz hasonlóan indítsanak az LGBT embereket érintő társadalmi, politikai és kulturális témákat feldolgozó magazinműsorokat.

5.3 A közmédia különböző műfajú programjai tükrözzék a magyar társadalom társadalmi és kulturális sokszínűségét, ideértve a szexuális és nemi sokszínűséget is.

5.4 Biztosítsanak támogatást a különböző kisebbségeket, ideértve az LGBT személyeket, megcélzó nyomtatott sajtónak.

6. A BÉKÉS GYÜLEKEZÉS SZABADSÁGA

6.1 Vessenek véget a közlekedés aránytalan sérelmére hivatkozó, a Pride felvonulást betiltó diszkriminatív rendőrségi gyakorlatnak.

6.2 Tartózkodjanak a közérkölcse védelmére felhívó, diszkriminatív módon csak az LGBT gyülekezésekkel kapcsolatban hangoztatott figyelmeztetésektől.

6.3 Tegyenek megfelelő biztosítási intézkedéseket az LGBT rendezvények résztvevőinek védelmében az események előtt és után is.

7. A MAGÁN- ÉS CSALÁDI ÉLET TISZTELETBEN TARTÁSÁHOZ FÜZŐDŐ JOG

7.1 Töröljék a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló törvényből a partner nevének viselésére és a gyermekvállalásra vonatkozó diszkriminatív rendelkezéseket.

7.2 Szüntessék meg a Büntető Törvénykönyv bigámiára vonatkozó diszkriminatív rendelkezését, amely a kettős házasságot igen, a kettős bejegyzett élettársi kapcsolatot viszont nem rendeli büntetni.

7.3 Szüntessék meg a mesterséges megtermékenyítéshez való hozzáférésben az azonos nemű női párokat sújtó hátrányos megkülönböztetést.

7.4 Töröljék az Alaptörvényből a bejegyzett élettársakat és a *de facto* élettársakat kizáró családfogalmat.

7.5 Dolgozzanak ki nyilvánosan hozzáférhető iránymutatásokat az örökbefogadásra való alkalmasságról, amelyek kitérnek a szexuális irányultságon és nemi identitáson való megkülönböztetés tilalmára.

7.6 Az azonos nemű családok kapjanak kellő figyelmet a jogi, pszichológiai, orvosi, társadalomtudományi egyetemi oktatásban és a szociális munkások képzésében.

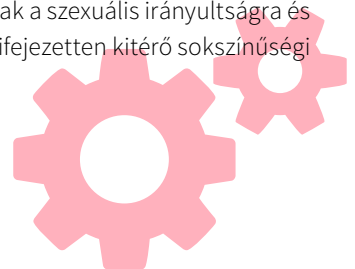
7.7 Vezessenek be érzékenyítő programokat és akkreditált továbbképzéseket az azonos nemű családokkal kapcsolatos kérdésekről a gyermekvédelem területén dolgozó szakembereknek.

8. A TRANZNEMŰ EMBEREK MAGÁN- ÉS CSALÁDI ÉLET TISZTELETBEN TARTÁSÁHOZ ÉS EGÉSZSÉGÜGYI ELLÁTÁSHOZ VALÓ HOZZÁFÉRÉSHEZ FÜZŐDŐ JOGA

- 8.1** Foglalkoztatásba a nem hivatalos megváltoztatására jelenleg alkalmazott gyakorlatot.
- 8.2** Biztosítsák a nemi átalakító beavatkozások teljes társadalombiztosítási finanszírozását.
- 8.3** Vezessenek be a WPATH szervezet *Standards of Care for the Health of Transsexual, Transgender, and Gender Nonconforming People* c. iránymutatásával összhangban álló orvosi szakmai protokollt a transznemű emberek ellátására.
- 8.4** Tegyenek közzé közérthető útmutatót a transz emberek és családjaik számára az elérhető orvosi ellátásokról és a támogató szolgáltatásokról.
- 8.5** Hozzanak létre orvosi centrumokat a transznemű emberek orvosi ellátására olyan multidiszciplináris orvoscsapatokkal, amelyekben helyet kapnak az pszichológiai, pszichiátriai, endokrinológus és sebész szakemberek, valamint a szociális munkások is.
- 8.6** Tegyék közzé a nem hivatalos megváltoztatására vonatkozó eljárás közérthető leírását a kormány internetes honlapján.
- 8.7** Az egészségügyi szakemberek egyetemi tananyagában jelenjenek meg a transznemű emberek társadalmi helyzetére, sajátos egészségügyi problémáira és szükségleteire vonatkozó információk.
- 8.8** Jogalkotás vagy jogértelmezés révén biztosítsák, hogy a különleges személyes adat fogalma a nemi identitásra, illetve a nem korábbi hivatalos megváltoztatására vonatkozó adatokat is felölelje.

9. FOGLALKOZTATÁS

- 9.1** Terjesszék ki az esélyegyenlőségi tervek elfogadásának kötelezettségét valamennyi munkáltatóra, és szállítsák le a munkavállalók számára vonatkozó küszöböt.
- 9.2** Töröljék a transzszexualitásra (F64.00) mint mentális zavarra történő utalást a vonatkozó jogszabályokból, amelyek kizárják a transzneműeket a rendőrség és fegyveres erők kötelékében való szolgálatból.
- 9.3** Fogadjanak el az LGBT munkavállalók igényeire kifejezetten kitérő iránymutatásokat az esélyegyenlőségi tervek tartalmára vonatkozóan.
- 9.4** Fogadjanak el a munkáltatóknak szóló iránymutatásokat az adatvédelmi törvény végrehajtására a nemváltással összefüggésben a munkavállalás területén.
- 9.5** Fogadjanak el olyan magatartási kódex mintát és egyenlő bánásmód irányelv mintát a munkáltatók számára, amely kitér a szexuális irányultságra és a nemi identitásra is.
- 9.6** Dolgozzanak ki programokat, ideértve a képzéseket és a foglalkoztatást ösztönző pénzügyi támogatásokat, amelyek javítják a transznemű emberek foglalkoztathatóságát, és megelőzik tartós munkanélkülívé válásukat.
- 9.7** Biztosítsanak pénzügyi ösztönzőket a munkáltatóknak annak érdekében, hogy tartsanak a munkavállalóiknak a szexuális irányultságra és nemi identitásra kifejezetten kitérő sokszínűségi képzéseket.

9.8 Az államilag támogatott és széles körben terjesztett, a munkavállalók jogairól szóló tájékoztató kiadványok térjenek ki az egyenlő bánásmód megsértése esetén rendelkezésre álló jogorvoslatokra, és a szexuális irányultság és nemi identitás alapján történő hátrányos megkülönböztetés tilalmára.

9.9 Az állami finanszírozású, munkavállalóknak biztosított jogsegély-szolgálatok munkája kifejezetten térjen ki a szexuális irányultsággal és nemi identitással összefüggő egyenlő bánásmód kérdéseire.

10. OKTATÁS

10.1 Egészítsék ki a Nemzeti Alaptantervet és a kerettanterveket, hogy azok kifejezetten kitérjenek a szexuális irányultságra és nemi identitásra vonatkozó ismeretekre.

10.2 Biztosítsák, hogy a közoktatásban használt valamennyi tankönyv és oktatási anyag objektív módon tárgyalja a szexuális irányultság és nemi identitás kérdéseit, és elősegítse az LMBT személyekkel szembeni elfogadás és tisztelet kialakítását.

10.3 Fogadjanak el az oktatási intézmények számára a hátrányos megkülönböztetés és zaklatás elleni fellépésre vonatkozó irányelv mintát, amely kifejezetten kitér a szexuális irányultságra és nemi identitásra.

10.4 Integrálják a homofób és transzfób zaklatás problémáját az iskolai agresszió elleni, illetve biztonságos iskolát megcélzó programokba.

10.5 A tanárképzés tananyaga térjen ki az LMBT emberek társadalmi helyzetére és az LMBT fiatalok speciális problémáira és szükségleteire vonatkozó információkra.

10.6 Vezessenek be érzékenyítő programokat és akkreditált továbbképzéseket a tanároknak, nevelési tanácsadóknak, iskolanővéreknek és iskolapszichológusoknak a szexuális irányultságról és nemi identitásról.

10.7 A kötelező iskolai szexuális oktatás során térjenek ki az LMBT emberek szexuális egészségét érintő sajátos kérdésekre.

10.8 Biztosítsanak erkölcsi és anyagi támogatást az LMBT civil szervezetek által végzett iskolai

tudatosságnövelő programoknak, és ösztönözzék az iskolafenntartókat, hogy meghívják ezeket a programokat iskoláikba.

11. EGÉSZSÉG

11.1 Vezessenek be érzékenyítő képzéseket az LMBT személyeket érő hátrányos megkülönböztetésről, sajátos szükségleteikről és problémáikról az orvosok és más egészségügyi dolgozók számára mind az alap-, mind pedig a továbbképzések során.

11.2 Növeljék a HIV/AIDS és más szexuális úton terjedő betegségek megelőzésére biztosított állami támogatást; a megelőző kampányok kezeljék kiemelt célcsoportként a férfiakkal szexuális kapcsolatot létesítő férfiakat (MSM), valamint a transznőket.

11.3 Az öngyilkosság-megelőző kampányok kezeljék kiemelt célcsoportként az LMBT embereket, különösen az LMBT fiatalokat.

11.4 Az egészségfelmérések egészüljenek ki a szexuális irányultságra és nemi identitásra vonatkozó kérdésekkel, és a kutatások eredményeit olyan formában tegyék közzé, amely lehetővé teszi az LMBT emberek és a teljes népesség közötti összehasonlítást.

11.5 Integrálják az LMBT emberek szükségleteit és problémáit a nemzeti és helyi egészségügyi tervekbe és az átfogó egészségügyi szűrőprogramokba.

11.6 Vezessenek be egységesített, a szexuális irányultságra és nemi identitásra vonatkozó kérdéseket is tartalmazó elégedettségi kérdőívet az egészségügyi szolgáltatók számára.

11.7 Fogadjanak el hivatalos iránymutatást az interszexuális gyermekek kezeléséről, amely hangsúlyozza a szabad és tájékozott beleegyezés fontosságát.

11.8 Készítsenek és terjesszenek az interszexuális gyermekek szüleit megcélzó információs anyagokat, amelyek segítik őket a nemi sokszínűség elfogadásában.

2. LAKHATÁS

12.1 Vezessenek be érzékenyítő képzéseket az LGBT személyeket érő hátrányos megkülönböztetésről, sajátos szükségleteikről és problémáikról a szociális munkások számára, mind az alap-, mind pedig a továbbképzések során.

12.2 Fogadjanak el iránymutatást a hajléktalan-szállók számára az LGBT emberek és az azonos nemű párok sajátos szükségleteiről és problémáiról.

12.3 Rendeljenek meg kutatást az LGBT emberek hajléktalanná válásának kockázatát növelő tényezőkről.

13. SPORT

13.1 Módosítsák a sporttörvényt, hogy a gyűlöletbeszédre vonatkozó rendelkezések a homofób és transzfób skandálás tilalmára is kiterjedjenek.

13.2 A hátrányos helyzetű emberek sportjára elkülönített támogatások kiemelt célcsoportjai között jelenjenek meg az LGBT emberek és sportklubjaik is.

13.3 Tegyenek intézkedéseket annak érdekében, hogy a transznemű és interszexuális személyek választott nemük szerint vehessenek részt a sportban.

14. MENEDÉKJOG

14.1 Módosítsák a menedékjogról szóló törvényt, hogy a nemi identitás kifejezetten megjelenjen mint üldöztetési ok.

14.2 Az LGBT menedékkérők minősüljenek különleges bánásmódot igénylő személyeknek a menekültügyi eljárás során.

14.3 Fogadjanak el iránymutatást a szexuális irányultság és nemi identitás miatti menedékkérelmek elbírálásáról.

14.4 A szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló büntetőjogi szankciók létezését fogadják el az üldöztetést önmagában megalapozó bizonyítéknak; az üldöztetés tényét egyénileg bírálják el azokban az esetekben, ahol büntetőjogi szankciók nem léteznek.

14.5 Hagyjanak fel azzal a gyakorlattal, amely arra hivatkozva utasítja el a menedékkérelmeket, hogy az üldöztetés elkerülhető, ha a kérelmező diszkrét életmódot folytat.

14.6 Szüntessék meg a pszichiátriai és pszichológiai tesztek és szakértői vélemények használatát a szexuális irányultság bizonyítására.

14.7 A menedékkérőket megcélzó tájékoztató anyagokban nevesítsék a szexuális irányultság és a nemi identitás szerinti üldöztetést mint a menekültstátuszot megalapozó okot.

14.8 Vezessenek be érzékenyítő képzéseket a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal munkatársai számára az LGBT személyeket érő hátrányos megkülönböztetésről, sajátos szükségleteikről és problémáikról.

14.9 Vezessék be a menedékkérők befogadó-állomáson vagy őrözött szálláson történő elhelyezését megelőző kockázatelemzést, amely kitér a menedékkérők különböző társadalmi csoportokkal, így a szexuális irányultság és nemi identitás szerinti csoportokkal kapcsolatos attitűdjeire.

15. NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYEK

15.1 Erősítsék meg az alapvető jogok biztosának és az Egyenlő Bánásmód Hatóságnak a pénzügyi helyzetét.

15.2 Bátorítsák a nemzeti emberi jogi intézményeket, hogy aktívabb szerepet játsszanak az LGBT emberek alapvető jogait érintő jogszabályok előkészítése során, és nyíltan álljanak ki az LGBT jogok mellett.

15.3 Szervezzenek tudatosságnövelő kampányokat, amelyek felhívják a közvélemény figyelmét a szexuális irányultság és nemi identitás kérdéseire.

15.4 Szervezzenek belső képzéseket a nemzeti emberi jogi intézmények munkatársai számára az LGBT emberek sajátos problémáiról és szükségleteiről.

IV. VÉGREHAJTÁSI JELENTÉS

AZ AJÁNLÁS

Az Ajánlás rendelkező része négy fő elvárást fogalmaz meg az államokkal szemben. Az Ajánlás alapján a szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetés megszüntetése érdekében a hatályos jogszabályokat és intézkedéseket felül kell vizsgálni, és gondoskodni kell a már elfogadott, a diszkriminációval szemben védelmet biztosító szabályok megfelelő végrehajtásáról. Ezen ajánlások alapja az Emberi Jogok Európai Bíróságának töretlen gyakorlata, amely az Egyezményvel összeegyeztethetetlennek tartja a kizárólag szexuális irányultságon alapuló különbségtételt,¹ és különösen nyomós érvek felmutatását kívánja meg a kormányoktól az ilyen típusú megkülönböztetés igazolására.² Az állam a megfelelő jogi szabályozáson túl köteles a diszkrimináció áldozatainak hatékony jogorvoslatot biztosítani. Az Ajánlás végül előírja az állami hatóságoknak, hogy az Ajánlás és mellékletének magyar nyelvű fordítását a lehető legszélesebb körhöz juttassák el, az azokban foglalt alapelveket és intézkedéseket vegyék figyelembe az állami jogszabályok és intézkedések elfogadása és végrehajtása során.

1 ► *Salgueiro da Silva Mouta kontra Portugália* 33290/96 (1999. december 21.).

2 ► *E.B. kontra Franciaország* 43546/02 (2008. január 22.).

Magyarországon a 2012. január 1-jén hatályba lépett Alaptörvény – a korábbi Alkotmányhoz hasonlóan – tiltja a hátrányos megkülönböztetést, többek között „az egyéb helyzet” alapján is.³ Az Alkotmánybíróság következetes gyakorlata szerint a szexuális irányultságon alapuló, nem igazolható különbségtétel „egyéb helyzet” szerinti hátrányos megkülönböztetésnek minősül.⁴ LMBT és más emberi jogi szervezetek határozottan kiálltak amellett, hogy az új Alaptörvény nevesítse a szexuális irányultság és nemi identitás alapján történő diszkrimináció tilalmát, tekintettel az elmúlt évek emberi jogi fejleményeire, így különösen az Európai Unió Alapjogi Chartájára, amelynek 21. cikke külön is utal a szexuális irányultságra. A jogalkotó – bár a nevesített védett tulajdonságok listáját bővítette – a szexuális irányultság és a nemi identitás szerepeltetésére vonatkozó javaslatot figyelmen kívül hagyta.

A fenti alkotmányos rendelkezéseket az átfogó antidiszkriminációs törvény egészíti ki,⁵ amely széleskörű és kifejezett védelmet biztosít a szexuális irányultság és a nemi identitás szerinti hátrányos megkülönböztetéssel szemben. A diszkrimináció áldozatai számos jogorvoslat közül választhatnak, ideértve az Egyenlő Bánásmód Hatóság előtti gyors és olcsó eljárást, a polgári jogi bíróság előtti személyiségi jogi pert⁶ és a fogyasztóvédelem és média területén elérhető szektorális jogorvoslatokat. A károsultak vagyoni és nemvagyoni kár megtérítése iránti igényvel azonban csak a polgári perben élhetnek. Az egyedi ügyekben igénybe vehető jogorvoslatok mellett az Alkotmánybíróság jogosult a diszkriminatívnak vélt jogszabály absztraktt vizsgálataira, bár az indítványozói kör az új

Alaptörvény elfogadásával jelentősen leszűkült.⁷ Annak ellenére, hogy egyedi diszkriminációs ügyekben több jogorvoslati lehetőség is elérhető, a magyar kormány továbbra sem rendelkezik olyan átfogó esélyegyenlőségi közpolitikával, amely a szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló diszkrimináció felszámolását, az LMBT emberek alapvető jogainak érvényesítését és jólétének előmozdítását tűzné ki célul. Nem történt meg a jogrendszer átvilágítása a diszkriminatív jogszabályok és intézkedések kiszűrése érdekében, és nem készült olyan nemzeti stratégia vagy cselekvési terv, amely kifejezetten a szexuális irányultsághoz és nemi identitáshoz kapcsolódó előítéletekkel szembeni fellépést célozná meg, pedig egy nemrégiben készült tanulmány szerint Magyarországon a homoszexuális személyek a legelutasítottabb társadalmi csoportok közé tartoznak.⁸ Az Emberi Erőforrások Minisztériuma Esélyteremtési Főosztályának mandátuma továbbra sem terjed ki nevesítetten az LMBT témákra.

A magyar kormány nem tett kifejezett lépéseket az Ajánlás és annak mellékletének végrehajtására azon túlmenően, hogy elkészült a hivatalos fordítás, és azt a kormány honlapján közzétették.⁹ A kormány nem kezdeményezett konzultációt az LMBT civil szervezetekkel az Ajánlás végrehajtása érdekében szükséges intézkedésekről, és a dokumentumot nem terjesztették az érintett hatóságok és szolgáltatók körében.

3 ► Alaptörvény XV. cikk (2).

4 ► 20/1999. (VI. 25.) AB határozat és 37/2002. (IX. 4.) AB határozat.

5 ► 2003. évi CXXV. törvény az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról (továbbiakban: Ebktv.).

6 ► 1954. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről (továbbiakban: Ptk.) 76. §.

7 ► Alaptörvény 24. cikk (2) e) pont. A nemzetközi szerződésbe ütközés vizsgálatára lásd még az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CCLI. törvény 32. §-át.

8 ► ELTE Társadalomtudományi Kar (2011): *Kiktől félünk, kiket utasítunk el, kiket diszkriminálunk Magyarországon 2011-ben?*

9 ► <http://www.kormany.hu/download/3/8d/80000/CM-Rec-2010-5-ajanlas.pdf>.

AZ AJÁNLÁS MELLÉKLETE

I. GYŰLÖLET-BŰNCSELEKMÉNYEK ÉS GYŰLÖLET ÁLTAL MOTIVÁLT INCIDENSEK

A Melléklet I. fejezetének A. pontjában foglalt ajánlások a homofób és transzfób előítéletes indokból elkövetett, ún. gyűlölet-bűncselekmények témájával foglalkoznak. Az ajánlások előírják, hogy a hatóságok fordítsanak kellő figyelmet a homofób és transzfób indokból elkövetett bűncselekmények felderítésére, és teremtsék meg a magasabb büntetési tételek kiszabásának lehetőségét az ilyen bűncselekmények esetén. Az Emberi Jogok Európai Bírósága több esetben is felelősségre vonta a tagállamokat, amiért elmulasztották az erőszakos támadások háttérében álló előítéletes indíték feltárását és figyelembevételét a büntetések kiszabása során.¹⁰ A jogszabályalkotás mellett az ajánlások a bűnüldöző szervek munkatársainak képzésének, az incidensek bejelentésére bátorító kampányok és az áldozatokat támogató fellépés fontosságát hangsúlyozzák. Külön ajánlás foglalkozik a rendőrség és a börtön személyzet által elkövetett gyűlölet-bűncselekményekkel, valamint az ezek kivizsgálására létrehozandó független mechanizmussal. Az államokkal szemben

10 ► *Nachova és mások kontra Bulgária* 43577/98 és 43579/98 (2005. július 6.) és *Šečić kontra Horvátország* 40116/02 (2007. május 31.).

megfogalmazott elvárás az is, hogy az e területen tapasztalható diszkriminációról, annak jellegéről és gyakoriságáról megfelelő adatgyűjtést folytassanak.

Magyarországon az LGBT személyek gyakran válnak szexuális irányultságuk vagy nemi identitásuk miatt gyűlölet-bűncselekmény és más gyűlölet motiválta incidens áldozatává. Bár a hivatalos statisztikák szerint a gyűlölet-bűncselekmények száma alacsony, az LGBT közösség körében végzett 2010-es kutatás¹¹ adatai szerint a válaszadók 16%-át érte már erőszakos támadás a szexuális irányultsága és/vagy nemi identitása miatt. A transznemű személyek esetében az áldozattá válás esélye még ennél is magasabb (26%).

A közhiedelemmel ellentétben csupán az esetek kis hányada (25%) történik nyilvános eseményeken (tüntetések, felvonulások), az incidensek döntő többsége a hétköznapi életben esik meg. A kutatás azt is megállapította, hogy a gyűlölet motiválta cselekmények esetében komoly látenciáról beszélhetünk, csak minden 7. áldozat jelenti az őt ért bűncselekményt. A civil szervezetek között széleskörű konszenzus mutatkozik abban, hogy bár a gyűlölet-bűncselekmények elleni fellépés jogi keretei adottak, a végrehajtás terén komoly hiányosságok tapasztalhatók.

A 2013. július 1-jén hatályba lépett új Büntető

11 ► A leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű emberek társadalmi kirekesztettsége, 2010 (továbbiakban: LGBT Kutatás 2010). Részletes adatok: <http://www.hatter.hu/programjaink/kutatasok/lmbt-kutatas-2010>.

Törvénykönyv a „közösség tagja elleni erőszak” elnevezés alatt rendelkezik egy *sui generis* gyűlölet-bűncselekmény tényállásról, amelynek büntetési tétele magasabb a gyűlölet motívumot nélkülöző hasonló jellegű bűncselekményekénél, és a tényállás kifejezetten utal a szexuális irányultságra és nemi identitásra is.¹²

A bíróságok a gyűlölet motívumot a közösség tagja elleni erőszak mellett aljas indokként figyelembe vehetik bizonyos más bűncselekmények (így különösen az emberölés¹³) esetében, amely magasabb büntetés kiszabását teszi lehetővé. Sajnálatos módon az új Btk. továbbra sem ismeri el a gyűlölet motívumot a zsarolás, a zaklatás, valamint a vagyon elleni bűncselekmények körében, amelyek a gyűlölet-bűncselekmények tipikus formáinak tekinthetők. A bűnüldözési és büntetés-végrehajtási szervek által elkövetett emberi jogi jogsértésekkel kapcsolatos panaszok kivizsgálására és orvosolására elvben létezik jól fejlett intézményrendszer,¹⁴ ugyanakkor a bejelentések alacsony száma azt sejteti, hogy az érintetteknek erről vagy nincsen tudomása, vagy bizalmatlanok a rendszerrel szemben.¹⁵

A gyűlölet-bűncselekmények témája nem kap kellő hangsúlyt a rendőrségi és bírósági szervezet tagjainak képzése során. Annak ellenére, hogy a közelmúltban több speciális továbbképzést is szerveztek e témában, ezek a programok csak nagyon kevés rendőrhöz vagy bíróhoz jutnak el. További problémát jelent, hogy hiányoznak azok a gyakorlati útmutatók és magatartási kódexek, amelyek az alkotmányos, illetve általános törvényi rendelkezéseken túlmenően segítenék az LGBT sze-

mélyekkel szembeni diszkrimináció megelőzését és az érintettek jogainak tiszteletben tartását. A szexuális irányultság és nemi identitás témái alig jelennek meg a rendőrök és jogászok alap- vagy továbbképzésében.

A szexuális irányultság és nemi identitás körébe tartozó kérdésekkel kapcsolatos alacsony szintű tudatosság a büntőszemélyzetre is jellemző. Habár az elítéltek közötti erőszak megelőzése és kezelése elvben a büntetés-végrehajtási intézményrendszer egyik prioritása, az LGBT elítéltek kiemelt sérülékenysége továbbra sem kap kellő figyelmet. A transznemű személyek elhelyezése a hivatalosan nyilvántartott nemük alapján történik, emiatt a nemük hivatalos megváltoztatása előtt álló transznemű elítéltek zaklatás és megalázó bánásmód kockázatának vannak kitéve.

2012. március 22-én két ittas állapotban lévő fiatal megalázó szavakkal („kis buzi”, „faszszopó”) illetett egy 25 éves meleg férfit a trolibuszon. Miután a férfi leszállt a buszról, követni kezdték, majd bántalmazták: a földhöz nyomták és halálosan megfenyegették. A sértett jelentette az esetet a rendőrségen, részletesen beszámolt annak körülményeiről, de a gyűlölet motívumra utaló kijelentéseit a jegyzőkönyv nem tartalmazta. Két nappal később visszatért a rendőrségre, immár a Háttér Társaság támogatásával, és ragaszkodott az előítéletes motiváció kivizsgálásához. Kérését azonban a hatóságok elutasították arra hivatkozva, hogy a homofób megjegyzések nem jelentenek gyűlölet-motivációt, mivel ilyen szitokszavakat az emberek gyakran használnak alkoholos befolyásoltság alatt.

12 ▶ 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről (továbbiakban: Btk.) 216. §.

13 ▶ Btk. 160. § (2) bek. c) pont.

14 ▶ 6/1996. (VII. 12.) IM rendelet a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól.

15 ▶ dr. Pajcsicsné dr. Csóré Erika (2009): *Országgyűlési Biztosi Tájékoztató a magyarországi büntetés-végrehajtás-ban tapasztaltokról*. Budapest.

2. GYŰLÖLETBESZÉD

A Melléklet I. fejezetének B. pontja a szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló gyűlöletbeszéddel szemben szükséges intézkedéseket foglalja össze. Az államok kötelesek – az Európai Emberi Jogi Egyezmény 10. cikkében foglalt véleménynyilvánítás szabadságának tiszteletben tartása mellett – a büntetőjogi eszközzel üldözni mindenfajta médiában vagy interneten megjelenő megnyilvánulást, amely alkalmas arra, hogy szexuális irányultság vagy nemi identitás alapján gyűlöletet keltsen. Az Emberi Jogok Európai Bírósága – ellentétben a magyar bírói gyakorlattal – nem kívánja meg a közvetlen erőszakra felhívást a büntetőjogi szankciókhoz: egy homofób gyűlöletbeszéd kapcsán indult eljárásban a Bíróság megalapította, hogy a társadalom egy csoportjának sértegetése, neveltség tárgyává tétele vagy rágalmozása útján történő személy elleni támadások elégséges alapot adhatnak a hatóságok számára a büntetőjogi fellépéshez.¹⁶ A jogi felelősségre vonás mellett az ajánlások azt is kiemelik, hogy az állami tisztviselők felelőssége tartózkodni és nyilvánosan elhatárolódni az ilyen típusú megszólalásoktól.

Magyarországon a gyűlöletbeszéd és a szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló diszkriminációt megvalósító beszéd egyéb formái az elmúlt években széles körben elterjedtek és a társadalmi közbeszédben elfogadottá, vagy

16 ► *Vejdeland és mások kontra Svédország* 1813/07 (2012. február 7.).

legalábbis megtűrtté váltak. A szélsőjobboldali csoportok gyűlöletre uszítanak az interneten, a sajtóban és nyilvános rendezvényeiken. A 2010-es országgyűlési választásokat követően a Jobbik, a szélsőjobboldali csoportosulásokhoz intézményesen kötődő politikai párt frakciót alapított és ezzel a gyűlöletbeszéd mindennaposá vált a Parlamentben is. Míg a politikai vezetők és országgyűlési képviselők felszólalnak a romákkal és zsidókkal szembeni gyűlölködéssel szemben, a homofób és transzfób beszéd felett a kormányzó elit az esetek túlnyomó többségében szemet hunyt. Egyértelműen érezhető a közbeszédben a korábban tapasztalható egyensúlyi helyzettől való eltolódás: eddig is voltak homofób és transzfób megnyilvánulások, de a vezető politikusok korábban ezekkel szemben sokkal gyakrabban fogalmaztak meg éles kritikát.

A véleménynyilvánítás szabadságának biztosított kiemelt alkotmányos védelem az elmúlt két évtizedben akadályát képezte annak, hogy a jogalkotó a gyűlöletbeszéddel szembeni hatékony fellépésre alkalmas büntetőjogi vagy polgári jogi szabályokat fogadjon el.¹⁷ A 2013. július 1-jén hatályba lépett új Büntető Törvénykönyv a homofób és transzfób gyűlöletbeszéd legsúlyosabb formáit a közösség elleni uszítás tényállásában kifejezetten nevesíti.¹⁸ Mivel azonban a rendelkezés alkalmazhatóságához a bírói gyakorlat az erőszak közvetlen és nyilvánvaló veszélyét kívánja meg, a közösség elleni uszításra alapított vád nagyon ritkán áll meg.

17 ► 18/2004. (V. 25.) AB határozat és 95/2008. (VII. 3.) AB határozat.

18 ► Btk. 332. §.

%#’@!!!?

A személyiségi jogok hatályos szabályozása csak korlátozottan ad lehetőséget a gyűlöletbeszéd-
del szembeni polgári jogi fellépésre, mivel erre
kizárólag abban az esetben van lehetőség, ha a
támadott személy a beszéd alapján közvetlenül
beazonosítható; a csoportok méltóságát a hatályos
Ptk. nem védi.¹⁹ Az Alaptörvény negyedik módosítá-
sa²⁰ és az új Polgári Törvénykönyv²¹ ugyan megte-
remti a lehetőséget, hogy a nemzeti, etnikai, faji
vagy vallási közösségek tagjai a nagy nyilvánosság
előtt tett sértő kifejezésekkel szemben fellépjenek,
e lehetőség a szexuális irányultságon és nemi iden-
titáson alapuló csoportokat nem illeti meg. Bár az
egyenlő bánásmódról szóló törvényben biztosított
zaklatással szembeni védelem alkalmas lehet arra,
hogy a csoport és nem kifejezetten az egyén ellen
irányuló gyűlöletbeszédrel szemben jogorvoslatot
biztosítson, sajnos az Egyenlő Bánásmód Hatóság
előremutató gyakorlatát rendre megkérdőjelezik
a bíróságok.²² A hatályos médiaszabályozás szín-
tén csak általános utalást tartalmaz az emberi
méltóság védelmére és a gyűlöletkeltés tilalmára,
a vonatkozó törvények egyike sem említi a szexuális
irányultságot és a nemi identitást ebben a kontex-
tusban.

19 ▶ Ptk. 85. § (1) bekezdés.

20 ▶ Alaptörvény IX. cikk (5) bekezdés.

21 ▶ 2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről,
2:54. § (5) bekezdés.

22 ▶ Lásd például:

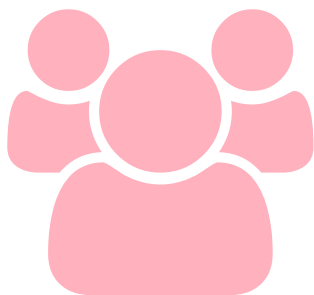
Kfv.III.39. 302/2010/8 (2011. október 18.)

és Kfv.II.37.551/2010/5. (2011. március 16.).

*A Budapest Pride Felvonulást 2011. június 18-án
rendezték meg Budapesten. Számos szélsőjobboldali
csoport szervezett többszáz fős ellentüntetéseket
a felvonulás útvonalán fekvő Oktogonra.*

*A mozgalom.org szélsőjobboldali portálhoz kötődő
aktivisták a melegek kiirtására felhívó transzpa-
renseket tartottak fel (a posztereken egy kötél és
a náci Németországban a melegek üldözését szim-
bolizáló rózsaszín háromszög volt látható a követ-
kező szöveggel: „Új kezelés a melegeknek”)
és a felvonulás elhaladásakor azt kiabálták:
„Mocskos buzik, mocskos buzik!”.*

*A feljelentést követően a hatóságok megtagadták
az incidens közösség elleni izgatásként
való minősítését, mivel – érvelésük szerint –
„a sérelmezett tartalmú táblák feltartása (...) leg-
feljebb gyűlöletkeltésére lehet alkalmas, de ezen
túlmenően aktív gyűlöletre már nem ingerel” és „így
a büntetőjogi értékelés körébe vonható uszítás
szintjét már nem éri el.” Hozzátették: „a homosz-
xuálisokkal való bánásmódról vonatkozó véleményre
még csak nem is nyíltan, hanem egy ábra és egy
szimbólum felhasználásával” utalás nem minősül
„kirívóan közösségellenes [magatartásnak]”, ame-
lyen „a társadalmi együttélési szabályok nyílt, tuda-
tos, egyértelmű semmibevételét kell érteni.”*

3. EGYESÜLÉSI SZABADSÁG

A Melléklet II. fejezete megfelelő intézkedések bevezetésére hívja fel a tagállamokat annak érdekében, hogy az LGBT személyek jogait védő szervezetek is bejegyzésre kerülhessenek és szabadon működhessenek. Az ajánlások szerint biztosítani kell, hogy ezen szervezetek a kormányzati szervekkel folytatott konzultációk során kifejtessék véleményüket az LGBT embereket érintő intézkedésekről és azok végrehajtásáról. Az ajánlások emellett kitérnek az LGBT emberi jogi szervezetek és munkatársaik elleni ellenséges fellépéssel és erőszakos támadásokkal szembeni intézkedések fontosságára; valamint hogy a nem kormányzati szervek számára juttatott állami támogatásokhoz ezen szervezeteknek is hozzáférést kell biztosítani.

Magyarországon szervezett formában először az 1980-as végén jelent meg a szexuális irányultság és nemi identitás témája a civil szervezetek munkájában, az első melegszerületet (Homeros Egyesület) 1988-ban vették nyilvántartásba. Az 1990-es években több LGBT jogvédő szervezet is létrejött: jelenleg több mint egy tucat civil szervezet foglalkozik kifejezetten az LGBT emberek emberi jogaival vagy nyújt szolgáltatásokat LGBT emberek részére.

Az LGBT személyek jogait védő szervezetek Magyarországon szabadon létrejöhetnek és korlátozások nélkül működhetnek, ugyanakkor nincsenek olyan rendelkezések, amelyek kifejezetten munkájuk megkönnyítését szolgálnák. Elméleti-

leg az LGBT civil szervezetek is pályázhatnak azon támogatásokra, amelyek nyílt pályáztatás útján valamennyi civil szervezet számára elérhetőek, külön az LGBT szervezetek számára előirányzott források ugyanakkor nem léteznek. Az ilyen módon kiosztott állami forrásoknak csak nagyon kevés hányada kerül LGBT civil szervezetekhez, és ez az összeg jelentős mértékben csökkent a 2010-es kormányváltást követően, részben azért mert a kiírások olyan tematikus prioritásokat állapítanak meg, amelyek hátrányos helyzetbe hozzák az LGBT területen működő szervezeteket.

Annak ellenére, hogy a jogrendszer számos lehetőséget biztosít a civil szervezeteknek arra, hogy a közpolitikai döntéshozatalban részt vegyenek, ezt a lehetőséget jelentősen szűkíti az a 2010 óta meghonosodott kormányzati gyakorlat, amelynek keretében a vitatott törvényjavaslatokat egyéni képviselők útján nyújtják be, ezzel megkerülve a társadalmi egyeztetésre vonatkozó jogszabályi kötelezettségeket. A helyzet 2012-ben részben javult, mivel a társadalmi egyeztetés keretében véleményt benyújtó LGBT szervezeteket több esetben is személyes egyeztetésre is meghívták, az általuk képviselt álláspontot azonban a jogalkotó túlnyomó részt figyelmen kívül hagyta. Szintén pozitív fejlemény az Emberi Jogi Kerekasztal és az ennek keretében működő LGBT munkacsoportjának felállítása, ezen új fórum hatékonysága azonban a rövid működési időszak miatt jelenleg még nem megítélhető.

4. A VÉLEMÉNYNYILVÁNÍTÁS SZABADSÁGA

A Melléklet III. fejezete a véleménynyilvánítás szabadságával kapcsolatos ajánlásokat foglalja magában. Eszerint az államoknak biztosítaniuk kell, hogy a véleménynyilvánítás szabadságához fűződő jogot az Egyezmény 10. cikkével összhangban, a szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló megkülönböz-

tetéstől mentesen gyakorolhassa mindenki. A jog gyakorlása – az Egyezményvel összhangban – magában foglalja az információk megszerzéséhez és terjesztéséhez való jogot a szexuális irányultsággal és nemi identitással összefüggő témákban is. A média területén az államoknak törekedniük kell a pluralizmus és a hátrányos megkülönböztetés tilalmának érvényesítésére.

Míg Magyarországon az LGBT emberekkel kapcsolatos tartalmak nem esnek nyílt cenzúra alá, és az LGBT csoportok szabadon kaphatnak és továbbíthatnak a szexuális irányultsághoz és nemi identitáshoz kapcsolódó információkat, az LGBT szervezetek gyakran nehézségekbe ütköznek, ha a szélesebb közönség részére kívánják üzeneteiket eljuttatni. Szemben más kisebbségi csoportokkal, a mai napig nem készült átfogó vizsgálat vagy kutatás arra vonatkozóan, hogy miként jelennek meg LGBT témák a médiában; az elérhető szórványos kutatások azt mutatják, hogy az általános hírszerkesztés során gyakran mellőzik az LGBT témákat, és ezek csak a szenzációhajhász bulvármédia keretében jelennek meg. Az LGBT emberek körében 2010-ben végzett kutatás szerint a válaszadók 91%-a egyetértett azzal az állítással, hogy a média torz képet mutat az LGBT közösségről.²³

Az Alkotmánybíróság által korábban megsemmisített családfogalom²⁴ Alaptörvénybe foglalásával²⁵ és a médiatörvényben meghatározott, a család és a házasság értékeinek és intézményének tiszteletben

tartására vonatkozó kötelezettséggel²⁶ szemben számos aggály megfogalmazódott, bár ezek a rendelkezések – legalábbis ez idáig – nem vezettek az LGBT embereket semlegesen vagy pozitív színben feltüntető médiatartalmak szankcionálásához. Aggasztó fejlemény azonban, hogy a Jobbik, valamint néhány kormánypárti önkormányzati képviselő mind országos, mind pedig helyi szinten kezdeményezte a „szexuális magatartászavarok népszerűsítésének” betiltását, bár ez idáig minden ilyen jellegű javaslatot leszavaztak.²⁷

Általánosságban megállapítható, hogy a média-szabályozás kiemelten védi a kisebbségek érdekeit és jogait, ennek megfelelően a médiahatóság mandátuma kiterjed arra, hogy fellépjen az egyes társadalmi csoportokkal, így a nemzeti, etnikai kisebbségekkel, vallási közösségekkel szembeni gyűlöletkeltéssel szemben.²⁸ A médiatörvény emellett a közszolgálati feladatok körében külön is kiemeli a nemzetiségek, vallási közösségek, fogyatékkal élők sajátos igényeinek kielégítését, a szexuális kisebbségeket azonban a szabályozás sem a gyűlöletkeltés tilalma, sem a sajátos igényekkel rendelkező társadalmi csoportok körében nem említi, ezért azokat a médiahatóság mind a monitoring, mind a támogatási tevékenysége során mellőzi. A médiatörvény alapján elfogadott Közszolgálati Kódex sem utal az LGBT emberekre, és bár a Közszolgálati Tanácsban számos civil szervezet képviselhető magát, az LGBT szervezetek nem delegálhatnak tagot.²⁹

23 ▶ LGBT Kutatás 2010.

24 ▶ 43/2012. (XII. 20.) AB határozat.

25 ▶ Alaptörvény L. cikk (1) bekezdés – kiegészítette a Negyedik Alaptörvény-módosítás. A család kirekesztően szűk fogalmával szemben kritikát fogalmazott meg – többek között – a Velencei Bizottság is a Negyedik Alaptörvény módosítással kapcsolatos véleményében. Lásd: a Velencei Bizottság 720/2013 (2013. június 17.) számú véleményét.

26 ▶ 2010. évi CLXXXV. törvény a médiaszolgáltatásokról és a tömegkommunikációról (továbbiakban: Médiatv.) 83. § (1) bekezdés c) pont.

27 ▶ Lásd például a Jobbik által 2012. április 10-én az Országgyűlésben leadott 6719, 6720 és 6721-es számú javaslatokat, vagy a budapesti Közgyűlésben tett Jobbikos javaslatokat (2012. május).

28 ▶ 2010. évi CIV. törvény a sajtószabadságról és a médiatartalmak alapvető szabályairól, 17. § és Médiatv. 182. § c) pont.

29 ▶ Médiatv. 97. § és 1. számú melléklet.

5. GYÜLEKEZÉSI SZABADSÁG

A Melléklet III. fejezete tartalmazza a békés gyülekezés szabadságával kapcsolatos ajánlásokat is. Az államoknak biztosítaniuk kell a jogszerű, békés demonstrációk szabadságát, és fel kell lépniük az LGBT közösség gyülekezési jogának korlátozásával szemben. Az Egyezmény 11. cikkében biztosított gyülekezési jogot az Emberi Jogok Európai Bírósága – a véleménynyilvánítás szabadságával együtt – a pluralizmussal, toleranciával és széleslátókörűséggel jellemezhető demokratikus társadalom egyik alapkövének tekinti: a sokszínűség biztosítása végső soron az állam feladata. Az állam pozitív kötelezettsége kiterjed „a népszerűtlen nézeteket vallók vagy a kisebbséghez tartozók” gyülekezési jogának biztosítására is.³⁰ A Bíróság értelmezése szerint összeegyeztethetetlen az Egyezmény alapértékeivel, ha a kisebbség joggyakorlását a többség hozzájárulásától vagy elfogadásától tesszük függővé. Az LGBT közösség kiállása a jogaiért és az ezzel kapcsolatos vita – a Bíróság szerint – hozzájárul a társadalmi összetartozás erősítéséhez.³¹

Magyarországon az 1990-es évek eleje óta rendeznek az LGBT emberek jogait védő, azokat támogató demonstrációkat, felvonulásokat és más, a gyülekezési törvény hatálya alá tartozó rendezvényeket. Az első nyilvános esemény a Pink Piknik

30 ► *Bączkowski és mások kontra Lengyelország* 1543/06 (2007. május 3.).

31 ► *Alekseyev kontra Oroszország* 4916/07, 25924/08 és 14599/09 (2010. október 10.).

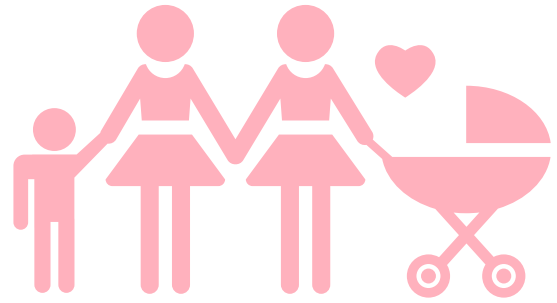
volt 1992-ben, a Pride felvonulást 1997 óta évente rendezik meg Budapesten. Míg a korai években ezen esemény megrendezését nem nehezítették a hatóságok, nem zavarták őket meg ellentüntetők, 2007 óta sajnálatos módon csak jelentős rendőrségi biztosítás mellett tartható meg a Pride felvonulás.

Hazánkban ez idáig nem volt példa arra, hogy LGBT témájú demonstráció vagy esemény – ideértve a Pride felvonulásokat – a hatóságok ellenállása miatt hiúsult volna meg. Míg azonban a kisebb események általában problémamentesen zajlanak, a rendőrség mind 2011-ben, mind pedig 2012-ben a közlekedés biztosítására tekintettel diszkriminatív módon megtiltotta a Pride felvonulást, és azokat csak a sikeres bírósági felülvizsgálatot követően lehetett megrendezni.³² A felvonulások kapcsán kiadott, a közérkölc s sérelmére vonatkozó, megalapozatlan és minden jogalapot nélkülöző rendőrségi állásfoglalások azonban továbbra is aggályosak.³³ 2007 óta a Pride felvonulásokat számos erőszakos homofób ellentüntetés övezi. A kezdeti nehézségek ellenére elmondható, hogy az elmúlt években a felvonulók védelmében tett rendőrségi intézkedések elégségesek voltak, bár elszórtan továbbra is előfordulnak támadások a felvonulásra érkező és a rendezvényt elhagyó résztvevők ellen. Hatékonyága ellenére kritika fogalmazható meg a túlságosan szigorú rendőrségi biztosítással szemben: a rendőrség a kordonokkal teljes mértékben elszigeteli az eseményt, és így a résztvevők üzenetüket csak korlátozott mértékben juttathatják el a szélesebb közönséghez.

32 ► Lásd a Fővárosi Bíróság/Törvényszék ítéleteit: 27.Kpk.45.188/2011/4. (2011. február 18.) és 27.Kpk.45.385/2012/2. (2012. április 13.).

33 ► Erre vonatkozó rendőrségi kijelentések, nyilatkozatok vagy közlemények minden évben megjelentek. Az Alapvető Jogok Biztosa több ízben is elítélte az ilyen jellegű figyelmeztetéseket, legutóbb 2012-ben. Lásd: AJB 5595/2012. sz. állásfoglalást.

Számos alkalommal előfordult, hogy vezető parlamenti vagy önkormányzati képviselők tiltakoztak az LGBT közösség által szervezett események ellen, és sem a kormány, sem annak tagjai nem határolódtak el ezen kijelentésektől. 2010 óta egyetlen kormányzati szerv sem emelt szót az LGBT emberek gyülekezési szabadságának korlátozása ellen, a rendőrségi betiltások kapcsán csak az Alapvető Jogok Biztosa, az ellenzéki pártok és egy konzervatív EP képviselő fogalmazott meg aggályokat.

A rendőrség 2011 után 2012-ben is megtiltotta a Budapest Pride felvonulás megtartását azzal az indokkal, hogy a közlekedés más útvonalon nem biztosítható. A döntés ellen a szervezők fellebbeztek, és a Fővárosi Törvényszék hatályon kívül helyezte a rendőrségi tiltó határozatot. A bíróság hangsúlyozta, hogy az ugyanezen az alapon hozott rendőrségi határozatot egy évvel korábban is hatályon kívül helyezte; és felhívta a rendőrséget, hogy kövesse a gyülekezési törvény konzisztens bírósági értelmezését, és tartózkodjon a hátrányos megkülönböztetéstől.

6. A MAGÁN- ÉS CSALÁDI ÉLET TISZTELETBEN TARTÁSÁHOZ FÜZŐDŐ JOG

A Melléklet IV. fejezetének vonatkozó ajánlási pontjai az azonos neműek közötti szexuális kapcsolatok büntethetőségével, a személyes adatok védelmével, valamint az azonos neműek közötti párkapcsolatok és gyermekvállalás kérdésével foglalkoznak. Az ajánlások kitérnek az azonos és különböző nemű élettársak közötti megkülönböztetés tilalmára, amelyet az Emberi Jogok Európai Bírósága a *Karner kontra Ausztria* ügyben fejtett ki,³⁴ és azóta következetesen

érvényesít.³⁵ Hasonlóan hangsúlyt helyeznek az ajánlások az azonos neműek bejegyzett élettársi kapcsolata és a házasság közötti jogegyenlőségre, amelyet az Európai Bíróság több döntése is megkövetel.³⁶ Az ajánlások kiemelik, hogy az örökbefogadásról és a szülői felügyeleti jogról szóló döntéshozatal, és az asszisztált reprodukciós eljárásokhoz való hozzáférés során a gyermekek mindenek felett álló érdekeit kell szem előtt tartani, és így tilos a szexuális irányultság és nemi identitás szerinti megkülönböztetés.³⁷

Az 1990-es évek eleje óta az azonos nemű párok jogi elismerése és gyermekvállalással összefüggő jogainak biztosítása kiemelt célként jelent meg a magyar LGBT mozgalom tevékenységében. Az első jelentős siker a *de facto* élettársak körének kiterjesztése volt az azonos nemű párokra,³⁸ és a közelmúltban megnyílt előttük a bejegyzett élettársi kapcsolat létesítésének lehetősége is.³⁹

34 ▶ *Karner kontra Ausztria* 40016/98 (2003. július 24.).

35 ▶ *Kozak kontra Lengyelország* 13102/02.

(2010. március 2.); *P.B. és J.S. kontra Ausztria* 18984/02 (2010. július 22.).

36 ▶ *Maruko kontra VddB* C-267/06 (2008. április 1.); *Römer kontra City of Hamburg* C-147/08 (2011. május 10.).

37 ▶ *E.B. kontra Franciaország* 43546/02 (2008. január 22.).

38 ▶ 14/1995. (III. 13.) AB határozat.

39 ▶ 2009. évi XXIX. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatról (továbbiakban: Békvtv.).

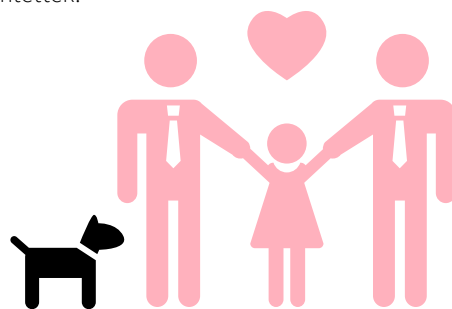
A gyermekvállalást és gyermeknevelést a jogalkotó és a társadalom azonban továbbra is tabuként kezeli. Az LMBT emberek körében végzett 2010-es kutatás eredményei azt mutatják, hogy a válaszadók 54%-a tervezi a gyermekvállalást (a nők körében ez a szám még magasabb – 65%),⁴⁰ az Egyenlő Bánásmód Hatóság által megrendelt kutatás viszont azt mutatja, hogy csupán minden negyedik magyar (25%) támogatja az azonos nemű párok örökbefogadását.⁴¹ További problémát jelent, hogy ezek az elutasító társadalmi attitűdök áthatják a gyermekvédelemben és oktatásban dolgozók munkáját, és ez a már ma is gyermeket nevelő azonos nemű párok hátrányos megkülönböztetéséhez vezethet.

A férfiak közötti, beleegyezésen alapuló szexuális kapcsolat büntethetőségét a jogalkotó 1962-ben megszüntette,⁴² az eltérő beleegyezési korhatárt az Alkotmánybíróság 2002-ben semmisítette meg.⁴³ A Ptk. 1996-os módosítása óta az együttélő azonos nemű párokat ugyanazon jogok illetik meg, mint a különemű párokat,⁴⁴ a mesterséges megtermékenyítés kivételével. A bejegyzett élettársi kapcsolat intézménye 2009 óta létezik. A bejegyzett élettársak jogai és kötelezettségei a házastársakéval azonosak, kivéve a gyermekvállalást és a partner nevének felvételét.⁴⁵ 2012 óta az Alaptörvény a házasságot mint heteroszexuális intézményt határozza meg.⁴⁶ A 2013. július 1-jén

hatályba lépett új Büntető Törvénykönyv megszüntette a kettős bejegyzett élettársi kapcsolat büntethetőségét, ezzel csökkentve az ilyen kapcsolatban élő személyek védettségét.⁴⁷

Az azonos nemű párok gyermekvállalása és gyermeknevelése a legfontosabb terület, ahol a *de jure* hátrányos megkülönböztetés továbbra is fennáll. Bár a jogszabályok szerint egyedülálló személyek fogadhatnak örökbe gyermeket, a törvény előírja, hogy az örökbefogadásról való döntés során a házaspárokat előnyben kell részesíteni.⁴⁸ A mesterséges megtermékenyítési eljárásokból a párjukkal élő leszbikus nők ki vannak zárva, függetlenül attól, hogy csupán együtt élnek vagy bejegyzett élettársi kapcsolatra léptek.⁴⁹ A szülő bejegyzett élettársát a jogszabályok mostoha-szülőként ismerik el, ez azonban nem biztosít az örökbefogadással azonos jogokat.

A pozitív – bár nem elégséges – jogi változások ellenére, az ismeretek és érzékenység hiánya továbbra is jelentős problémaforrás: a gyámhivatalok és gyermekvédelmi szolgálatok munkatársai, a bírúk, az örökbefogadási alkalmasságot felmérő pszichológusok és az eljárásban résztvevő közvetítők semmilyen útmutatást vagy képzést nem kapnak arra vonatkozóan, miként kell eljárni az olyan ügyekben, ahol nem többségi szexuális irányultsággal vagy nemi identitással bíró szülők érintettek.

40 ▶ LMBT Kutatás 2010.

41 ▶ Magyar Tudományos Akadémia Szociológiai Kutatóintézet – Egyenlő Bánásmód Hatóság (2011): *Az egyenlő bánásmóddal kapcsolatos jogtudatosság növekedésének mértéke – fókuszban a nők, a romák, a fogyatékos és az LMBT-emberek.*

42 ▶ 1961. évi V. törvény a Magyar Népköztársaság Büntető Törvénykönyvéről.

43 ▶ 37/2002. (IX. 4.) AB határozat.

44 ▶ 1996. évi XLII. törvény a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról.

45 ▶ Béktv. 3. §.

46 ▶ Alaptörvény L) cikk.

47 ▶ Btk. 214. §.

48 ▶ 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról (továbbiakban: Cstv.) 49. § (1).

49 ▶ 1997. évi CLIV. törvény az egészségügyről (továbbiakban: Eütv.) 167. §.

Annak ellenére, hogy az adatvédelmi szabályozás a szexuális életre és az egészségügyi állapotról vonatkozó adatoknak kiemelt védelmet biztosít, nem tisztázott, hogy ezek bármelyike is magában foglalja-e a nemi identitást.⁵⁰ Nincs elérhető iránymutatás, amely segítené a köz- és magánszféra szereplőit, így a munkáltatókat, az oktatási intézményeket és a szolgáltatókat, abban, hogy az adatvédelem általános alapelveit a gyakorlati munkájukban miképpen érvényesítsék. Bár a rendszerváltás előtt bevett gyakorlat volt a szexuális irányultságra vonatkozó adatok gyűjtése a rendőrség és a titkosszolgálatok által, ezzel a gyakorlattal a hatóságok mára már felhagytak, amelyet az Adatvédelmi Biztos 2009-es vizsgálata is megerősített.⁵¹

2009. augusztus 5-én egy észak-magyarországi nagyvárosban a gyámhatóság átmeneti nevelésbe vette egy leszbikus pár két gyermekét. A gyermekek az egyik nő korábbi heteroszexuális kapcsolatából születtek, az édesapjuk külföldön élt. Az átmeneti nevelésbe vételi eljárást az apa édesanyja és testvére kezdeményezte. A gyámhatósági ügyintéző többször homofób hozzáállást tanúsított, nem volt hajlandó az anya párjára társként tekinteni (nem kérdezték ki, a jövedelmét nem vették figyelembe). Az anya fellebbezett a döntés ellen. Az eljárás két hónapig tartott, ekkor kapta vissza az anya és partnere a gyermekeket.

50 ▶ 2011. évi CXII. törvény az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról.

51 ▶ 608/2010/T. sz. ügy, forrás: Az Emberi Jogok Munkacsoport elnökének XX-E/6/1 (2012) sz. levele (2012. július 13.).

7. A TRANZSNEMŰ EMBEREK MAGÁN- ÉS CSALÁDI ÉLET TISZTELETBEN TARTÁSÁHOZ ÉS EGÉSZSÉGÜGYI ELLÁTÁSHOZ VALÓ HOZZÁFÉRÉSHEZ FÜZŐDŐ JOGA

A Melléklet IV. fejezetének 20., 21. és 22. ajánlása arra kötelezi a tagállamokat, hogy garantálják a transznemű személyek nemváltásának gyors, átlátható és hozzáférhető módon történő teljes jogi elismerését, valamint hogy töröljék el a korábbi ehhez kapcsolódó visszaélészerű feltételeket, ideértve például a fizikai természetű beavatkozás előírását. Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlatával összhangban⁵² a tagállamok kötelesek biztosítani, hogy a transznemű személyek új nemük szerint házasságot köthessenek.⁵³ A VII. fejezet 35. és 36. ajánlása előírja, hogy a transznemű személyek számára hatékonyan biztosítani kell a megfelelő nemi átalakító beavatkozásokhoz való hozzáférést. Az ajánlások azt is előírják, hogy az egészségbiztosítási támogatás korlátozása csak abban az esetben elfogadható, ha az jogszerű,

52 ▶ *Christine Goodwin kontra Egyesült Királyság* 28957/95 (2011. július 11.)

53 ▶ A magyar jog szerint a házasságkötésnél nem a felek biológiai, hanem jogilag elismert neme szerint kell eljárni. A Cstv. kizárólag a nő és férfi között kötött házasságot ismeri el, ez azonban nem akadály, hogy a nemváltást követően a transznemű személy az ellenkező nemű partnerével házasságot kössön. Az Alkotmánybíróság a 154/2008. (XII. 17.) határozatában érintőlegesen foglalkozott a kérdéssel: a testület megismételte az Emberi Jogok Európai Bíróságának a *Christine Goodwin kontra Egyesült Királyság* ügyben hozott döntését a transznemű személyek házasságkötéshez való jogáról.

objektív és arányos. Ezzel összefüggésben az Emberi Jogok Európai Bírósága már 2003-ban kimondta: amennyiben az egészségbiztosítás – akár állami, akár magánbiztosítóról van szó – általában kiterjed az egészségügyileg szükséges beavatkozásokra, akkor a nemi átalakító beavatkozások támogatását nem lehet legitim módon kizárni.⁵⁴

Mivel a transznemű személyek hagyományosan nagymértékben láthatatlanok, az állami intézmények sokáig vonakodtak az őket érintő kérdések szabályozásától: Magyarországon a mai napig nincs törvényi vagy alacsonyabb szintű szabályozás a nem hivatalos megváltoztatására, valamint a nemi átalakító beavatkozásokhoz való hozzáférésre. Ugyanakkor a szabályozás hiánya az állami intézményeknek jelentős rugalmasságot biztosít, így az illetékes szervek olyan eljárásokat alakíthattak ki, amelyek képesek voltak megfelelően kezelni azokat az emberi jogi problémákat, amelyek a legtöbb nyugat-európai országban csak az elmúlt időszakban kerültek a felszínre.

A jelenlegi gyakorlat szerint az orvosi beavatkozások elvégzése, ideértve a hormonkezeléseket és a külső nemi jellegek műtéti úton történő átalakítását, nem előfeltételei a nem hivatalos megváltoztatásának. A jogi elismerés egyedüli feltétele a transzszexualizmus orvosi diagnózisa.

A 2011-ben elfogadott új anyakönyvi törvény⁵⁵ ugyan megszüntette a létező házasság vagy bejegyzett élettársi kapcsolat felbontásának követelményét, 2013 decemberében azonban a jogszabály hatályba lépése előtt a hatályos korlátozás visszakerült a törvény szövegébe. A személyazonosító okmányok, mint a személyi

54 ▶ *Van Kück kontra Németország* 35968/97 (2003. június 12.).

55 ▶ 2013. évi CCXVIII. törvény a kormányablakok kialakításával, valamint a fővárosi és megyei kormányhivatalok működésével összefüggő egyes törvények módosításáról 25. §.

igazolvány, az útlevel és a jogosítvány, valamint más iratok, mint például az iskolai oklevelek vagy engedélyek cseréjére az új, a korábbi nemet már egyáltalán nem tartalmazó születési anyakönyvi kivonat kiállítása után kerülhet sor. Problémát jelent ugyanakkor, hogy a jelenlegi – európai összehasonlításban megengedő – gyakorlat nincs törvénybe foglalva,⁵⁶ így az eljárás nem felel meg a világosság, hozzáférhetőség és átláthatóság követelményeinek, és az önkényes eljárás jelentős kockázatát is magában hordozza.

A kötelező egészségbiztosításról szóló törvény⁵⁷ és az ahhoz kapcsolódó kormányrendelet⁵⁸ szerint a külsődleges nemi jellegek megváltoztatására irányuló beavatkozások költségeinek csupán 10%-át fedezi a társadalombiztosítás. Ezzel szemben más kezelések, illetve orvosi segédeszközök támogatottsága 50 és 98% közé esik, így a 10%-os fedezettség diszkriminatív és súlyosan aránytalan. A korlátozott társadalombiztosítási finanszírozás mellett további problémát jelent, hogy a transznemű és intersexuális személyek megfelelő egészségügyi ellátáshoz való hozzáférését nagymértékben korlátozza a kezelésükre vonatkozó eljárásrendek és standardok teljes hiánya. Az ellátást nyújtók alacsony száma ugyanakkor korlátozza a szabad intézmény- és orvosválasztást, ezáltal rendkívül kiszolgáltatottá teszi az érintetteket. A transz- és intersexuális témaköre nem kap megfelelő figyelmet az orvosi és egészségügy-dományi képzések tanrendjében sem.

56 ▶ 1982. évi 17. törvényerejű rendelet az anyakönyvekről, a házasságkötési eljárásról és a névviselésről.

57 ▶ 1997. évi LXXXIII. törvény a kötelező egészségbiztosítás ellátásairól 23. §.

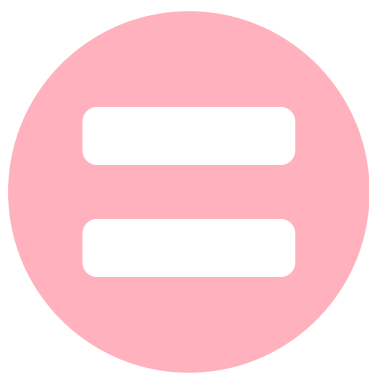
58 ▶ 284/1997. (XII.23.) Korm. rendelet az egyes egészségügyi szolgáltatások térítési díjáról 1. sz. melléklet 6. pont.

Az LMBT személyek körében végzett 2010-es kutatás szerint a transzneműeknek csak egy nagyon kis hányada megy át teljes nemi átalakító beavatkozáson, bár jóval többen szeretnék orvosi kezelést igénybe venni annak érdekében, hogy a testük összhangba kerüljön nemi identitásukkal. A kutatás szerint a válaszadók több mint a fele vette már igénybe pszichológus segítségét, 28%-a részesül hormonális kezelésben, de mindösszesen egy személy esett át vaginoplasztikán, míg falloplasztikáról senki sem számolt be. A legtöbbet hivatkozott ok (40%) a beavatkozás magas költsége volt, amelyet az egészségbiztosítás nem fedez.

8. FOGLALKOZTATÁS

A Melléklet V. fejezete a tagállamoknak a foglalkoztatással összefüggő kötelezettségeit foglalja össze. Az államoknak a foglalkoztatás terén is biztosítaniuk kell – mind a magán-szektorban, mind pedig a közsférában – a hatékony jogvédelmet a szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetéssel szemben.

Az ajánlások a foglalkoztatás körébe sorolják a munkához való hozzáférést, az előmenetelt, a fizetési és juttatási feltételeket, valamint a munkaviszony megszüntetését is. A hátrányos megkülönböztetés tilalma mellett az ajánlások felhívják a tagállamok figyelmét a zaklatás és az áldozattá válás megelőzésének fontosságára is.

A foglalkoztatás továbbra is az élet egyik olyan területe, ahol igen gyakori a szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetés vagy zaklatás. Az LMBT népesség körében végzett 2007-es kutatás⁵⁹ kimutatta, hogy a válaszadók 36%-át érte a munkahelyén diszkrimináció, előítélet, megszegyenyítés és/vagy erőszak szexuális irányultságuk vagy nemi identitásuk miatt. Egy 2010-ben készült hasonló kutatás⁶⁰ szerint csupán az LMBT munkavállalók 17%-a vállalja teljesen nyíltan szexuális irányultságát a munkatársak felé. 59%-uk számolt be arról, hogy munkahelyükön hazugságra kényszerülnek partnerük nemét illetően, 38%-uk elkerüli a magánbeszélgetéseket a munkatársakkal, és 19%-uk jelezte, hogy a hátrányos megkülönböztetéstől való félelem miatt nehezen tud munkájára koncentrálni. A kutatás azt is kimutatta, hogy a transznemű emberek nagyobb eséllyel válnak munkanélkülivé, 62%-uk számolt be három hónapnál hosszabb munkanélküliségről élete valamely szakaszában.

A munkához jutás, előmenetel, felmondás és javadalmazás terén az egyenlő bánásmódról szóló törvény⁶¹ kifejezett védelmet biztosít a szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetéssel szemben, amelyet a Munka Törvénykönyve is meghivatkozik.⁶²

A homoszexualitás a 2000-es évek eleje óta nem szerepel kizáró okként a fegyveres erők és hasonló testületek tagjaira vonatkozó egészségügyi és pszichológiai alkalmassági szabályokban, a transzszexuális személyeket azonban továbbra is

59 ▶ Takács Judit – Mocsonaki László – P. Tóth Tamás: *A leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű (LMBT) emberek társadalmi kirekesztettségé Magyarországon*. (2007) MTA Szociológiai Kutatóintézet. (továbbiakban: LMBT Kutatás 2007).

60 ▶ LMBT Kutatás 2010.

61 ▶ Ebktv. 21-23. §.

62 ▶ 2012. évi I. törvény a Munka Törvénykönyvéről 12. §.

egészségügyileg alkalmatlannak minősítik.⁶³ Az ötven főnél több embert foglalkoztató költségvetési szervek és a többségi állami tulajdonban álló munkáltatók kötelesek munkahelyi esélyegyenlőségi tervet elfogadni, bár annak pontos tartalmát jogszabály nem határozza meg.⁶⁴ Ezek a tervek azonban ritkán mennek túl azon, hogy a hátrányos megkülönböztetést tiltó rendelkezéseikben utalnak a szexuális irányultságra és a nemi identitásra (gyakran még ez is hiányzik), és nem tartalmaznak olyan konkrét pozitív intézkedéseket, amelyek segítenék az LMBT emberek munkahelyi elfogadását.

Bár elérhetőek olyan képzési programok, amelyek a munkahelyi diszkrimináció felszámolását és a sokszínűség elősegítését támogatják, nagyon kevés cég vesz ezekben részt és e képzések az LMBT embereket érintő kérdéseket csak nagyon alapszinten érintik.⁶⁵ Vannak ugyan általános információs anyagok, amelyek felvilágosítást adnak a diszkrimináció esetén rendelkezésre álló panasz-eljárásokról, de ezek nem kifejezetten a munkavállalás területére vonatkoznak.⁶⁶

A munkavállalói jogokra kidolgozott iránymutatások ugyanakkor általában hallgatnak a hátrányos megkülönböztetés problémájáról.⁶⁷ Számos állami program és pályázati rendszer kínál támogatást a kiszolgáltatott helyzetben élők munkavállalási lehetőségeinek javítására, de ezek a programok a transznemű személyeket nem tekintik kiemelt célcsoportnak.

“Egyszer az történt, hogy állásinterjúra mentem, majd amikor becsöngettem, a kaputelefont elfelejtették letenni, és hallottam, ahogy a hangom alapján megállapították: »ez buzi«. Miután beértem a takarítónő közölte velem, hogy nincs szabad állás, holott egy újsághirdetésre jelentkeztem.”

31 ÉVES BUDAPESTI MELEG FÉRFI

„Bár nem látszik rajtam, hogy leszbikus vagyok és nem is hirdetem feleslegesen, hogy nő a partnerem, de ha rákérdeznek nem csinálom belőle titkot, próbálom természetesen kezelni. Ez sajnos nem tetszett a feletteseimnek, akik bár napi szinten jól kezelték a dolgot, vezető pozícióba nem akartak tenni, mondván »odavonoztam a többi meleget.«”

25 ÉVES BUDAPESTI LESZBIKUS NŐ

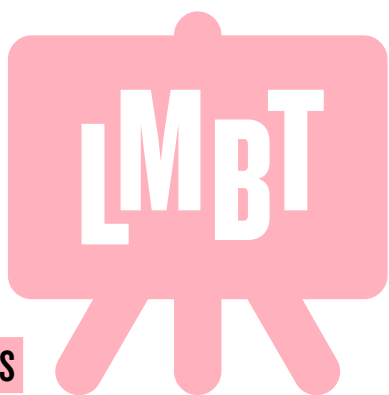
63 ▶ 7/1996. (VII. 30.) HM-NM együttes rendelet a katonai szolgálatra való egészségi alkalmasság elbírálásáról, Melléklet, 037. pont a) – módosította a honvédelmi miniszter és az egészségügyi miniszter 9/2002. (II. 28.) HM-EüM együttes rendelete a hadkötelezettség alapján teljesítendő katonai szolgálatra és a katonai oktatási intézményi tanulmányokra való egészségi alkalmasság elbírálásáról.
64 ▶ Ebktv. 63. § (4) bekezdés.

65 ▶ Lásd például a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet (ILO) képzési tapasztalatairól szóló beszámolót: www.egyenlobanasmod.hu/tanulmanyok/hu/befogado_Tardos_Katalin.pdf.

66 ▶ Lásd például: http://www.egyenlobanasmod.hu/cikkek/virtual_library#videok.

67 ▶ <http://www.jogpont.hu>.

9. OKTATÁS

A Melléklet VI. fejezete az oktatással összefüggő tagállami kötelezettségeket foglalja össze, ideértve azt a követelményt, hogy oktatáshoz való jogát mindenki a szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetéstől mentesen gyakorolhassa. Az ajánlások kiemelik, hogy az államok kötelesek olyan jogi környezetet kialakítani, amely hatékony védelmet biztosít az iskolai zaklatással és a társadalmi kirekesztéssel szemben. A jog hatékony gyakorlásának feltétele továbbá az egyenlőséget és biztonságot célzó iránymutatások és magatartási kódexek elfogadása, illetve az oktatásban dolgozók ezirányú képzése. Megfelelő intézkedéseket kell tenni a kölcsönös tolerancia és tisztelet előmozdítására, szexuális irányultságtól, illetve nemi identitástól függetlenül. Ennek részeként objektív tájékoztatást kell biztosítani a diákoknak a szexuális irányultság és a nemi identitás témáiról az iskolai tantervben és oktatási anyagokban, valamint elérhetővé kell tenni számukra minden olyan információt és támogatást, amely ahhoz szükséges, hogy szexuális irányultságuknak, illetve nemi identitásuknak megfelelően éljenek. A Szociális Jogok Európai Bizottságának gyakorlata szerint sérti az Európai Szociális Kartát, ha az állam elfogult, diszkriminatív, a heteroszexualitástól eltérő szexuális irányultságot lealacsonyító tankönyveket ad ki.⁶⁸

68 ► *International Centre for the Legal Protection of Human Rights (INTERIGHTS) kontra Horvátország* 45/2007 (2009. március 30.).

Magyarországon továbbra is gyakori az oktatás területén a szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetés és zaklatás. Az LMBT közösség körében végzett 2007-es kutatás⁶⁹ szerint a válaszadók 49%-át érte a középiskolában diszkrimináció, előítélet, megfélemlítés és/vagy erőszak a szexuális irányultsága vagy nemi identitása miatt (ez az arány az általános iskolában 36%, a felsőoktatásban pedig 38%).

A 2010-es hasonló vizsgálat⁷⁰ kimutatta, hogy a válaszadók meglehetősen kritikusan vélekedtek az iskolától és tanáraiktól kapott támogatásról: a válaszadók 87%-a egyetértett azzal a megállapítással, miszerint a tanárok többet is tehetek volna annak érdekében, hogy az iskola élhetőbb környezet legyen az LMBT diákok számára. 65%-uk számolt be arról, hogy az iskolai tananyag semmiféle információt nem tartalmazott a homoszexualitásról, és mindössze 7%-uk jelezte, hogy az részletes beszélgetés tárgya volt. A helyzet a transzneműséggel kapcsolatban még ennél is negatívabb volt: a válaszadók 86%-a jelezte az információk teljes hiányát, míg 2%-uk vett részt olyan tanórán, ahol a kérdést részletesen tárgyalták.

Bár az egyenlő bánásmódról szóló törvény⁷¹ kifejezetten tartalmaz rendelkezéseket az oktatás területére a hátrányos megkülönböztetés tilalmára vonatkozóan, valamint a köznevelési törvény⁷² is rendelkezik a biztonságos iskolai környezet követelményéről, nincs olyan szakpolitika, magatartási kódex vagy kézikönyv, amely segítené ezen általános elv alkalmazását az LMBT diákokat érő iskolai zaklatással és erőszakkal kapcsolatban, ez a téma nem jelenik meg az iskolai erőszak

69 ► LMBT Kutatás 2007.

70 ► LMBT Kutatás 2010.

71 ► *Ebktv.* 27-29. §.

72 ► 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről 25. §. (5) bekezdés.

felszámolására kidolgozott programokban sem.⁷³ A Nemzeti Alaptanterv nem utal a szexuális irányultságra és nemi identitásra vonatkozó információátadás szükségességére,⁷⁴ így az iskolák szabadon döntenek arról, hogy e témákat beépítik-e a tantervükbe. Kutatási eredményeink⁷⁵ azt mutatják, hogy a tankönyvek jelentős része mellőzi a szexuális irányultságra és nemi identitásra vonatkozó ismeretanyag bemutatását, csupán egy kis hányaduk tartalmaz releváns és részletes információt. A kutatás azt is igazolta, hogy továbbra is vannak diszkriminatív tartalmú tankönyvek és a pedagógusok is hajlamosak ilyen tartalmú megjegyzéseket tenni. A szexuális irányultság és a nemi identitás témája hiányzik a tanárképzésben használt tananyagokból is, amely nagymértékben hozzájárul ahhoz, hogy az LGBT diákok nem kapnak megfelelő támogatást és segítséget tanáraiktól.

„Az általános iskolában gyakori volt a melegekkel kapcsolatos negatív megnyilvánulás. Az egyik alkalommal az igazgatóhelyettes az egész iskola előtt azt a megjegyzést engedte meg magának: »Ma péntek van, a buzik napja.«”

31 ÉVES BUDAPESTI MELEG FÉRFI

„A gimnáziumi tanárom a táblához hívott egy feladat megoldása miatt, és arról kezdett faggatni, hogy megvan-e már az esküvői ruhám, és hogy mit szól az osztály a melegházassághoz. Az egész osztály előtt megalázott. Osztálytársaim és néhány haverjuk ezt követően különböző gúnyvevekkel illették.”

21 ÉVES BUDAPESTI MELEG FÉRFI

73 ▶ Lásd például a Nemzeti Erőforrás Minisztérium e körben tett intézkedéseit: <http://www.nefmi.gov.hu/kozoktatas/gyorselelers/iskola-biztonsagaert>.

74 ▶ 243/2003 (XII. 17) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról.

75 ▶ LGBT témák a köz-és felsőoktatásban. Részletes adatok: <http://www.hatter.hu/programjaink/kutatasok/lmbt-temak-a-koz-es-felsooktatásban>.

10. EGÉSZSÉG

A Melléklet VII. fejezetének vonatkozó ajánlásai szerint a tagállamoknak szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetéstől mentesen biztosítaniuk kell a legmagasabb szintű egészséghez való jogot. Az LGBT emberek speciális szükségleteit figyelembe kell venni különösen a nemzeti és helyi egészségtervek megalkotásakor, az öngyilkosság-megelőző programok kidolgozása és az egészségi állapottal kapcsolatos felmérések során. Az ajánlások külön is kiemelik annak fontosságát, hogy az LGBT embereket érintő kérdések megjelenjenek az egészségügyi dolgozóknak szóló tananyagban és továbbképzésekben. A tagállamok kötelesek biztosítani, hogy a páciensek megkülönböztetés nélkül jelölhessék meg a legközelebbi hozzátartozójukat, valamint hogy szexuális irányultsága és nemi identitása miatt senkit se kötelezzenek orvosi kezelésre.

Míg a kutatási eredmények azt mutatják, hogy Magyarországon az egészségügyben az élet más területeivel összehasonlítva alacsonyabb a szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló nyílt hátrányos megkülönböztetés, az mégis áruklodó, hogy az LGBT személyek körében végzett 2010-es kutatás⁷⁶ szerint az érintettek elsöprő többsége nem fedi fel szexuális irányultságát kezelőorvosa előtt. A megkérdezetteknek mindössze 25%-a nyílt meg részben vagy teljesen a házi orvosának, és a számok csak kevéssel jobbák a szakorvosok vonatkozásában (37%). A magyar adatok megerősítik azokat a külföldi kutatási eredményeket, amelyek szerint az LGBT személyek körében különösen magas a mentális egészségügyi problémák, így a depresszió, öngyilkosság, alkohol- és drogfüggőség kockázata. Az is igazolható, hogy a magasabb kockázat egyértelműen a megélt diszkriminációval és az LGBT személyekkel szembeni előítéletes

76 ▶ LGBT Kutatás 2010.

hozzaállás belsővé tételével van összefüggésben. A 2010-es kutatás arra is rávilágított, hogy számos akadály, többek között a földrajzi egyenlőtlenségek nehezítik a szexuális úton terjedő betegségek megelőzésével, szűrésével és kezelésével foglalkozó intézményekhez való hozzáférést.

Az egészségügyi rendszer és a közpolitikai döntéshozók részéről komoly ellenállásba ütközik az LMBT személyek sajátos egészségügyi problémáinak és szükségleteinek elismerése és ezek megfelelő kezelése. Jóllehet az egyenlő bánásmódról szóló törvény⁷⁷ és az egészségügyről szóló törvény⁷⁸ előírja az egyenlő bánásmód követelményének és az emberi méltósághoz való jognak a tiszteletben tartását, nem születtek olyan ajánlások vagy kampányok, amelyek segítenék az egészségügyi dolgozókat abban, hogy ezeket az elveket az LMBT emberek ellátása során a gyakorlatban is alkalmazni tudják.

Szemben a más országokban bevett gyakorlattal, az elmúlt években végzett nagymintás egészségfelmérések egyike sem tartalmazott a szexuális irányultságra vagy a nemi identitásra vonatkozó kérdéseket.⁷⁹ Annak ellenére, hogy a szakemberek körében tudott tény, hogy az LMBT emberek körében az öngyilkossági kockázat magasabb, nincsenek kifejezetten e körnek szóló prevenciós programok. Az LMBT emberek egészségügyi problémáit érintő kérdések közül leginkább a transzszexualitással kapcsolatos kérdések jelennek meg az orvosi képzésben, ezen felül csak a szexuális úton terjedő betegségek és az HIV/AIDS kontextusában tesznek említést az LMBT emberekről. Az egészségügyi szolgáltatók minőségbiztosítása és ellenőrzése során az LMBT emberek szempontjai nem jelennek meg. A szexuális egészségre vonatkozó iskolai oktatási programok csak nagyon kis

hányada tér ki LMBT embereket érintő sajátos kérdésekre.

„Öt éve járok a helyi klinikára infúziós kezelésre. Kb. két éve a jelenlegi kedvesem is el szokott kísérni, lelkileg mindkettőnk számára megterhelő a kezelés. Múlt kedden is látszólag a szokásos mederben zajlottak a dolgok, ám a gyógyszer átvételekor a főnővér közölte: »Megkérem, hogy a barátnőjével ne érnének egymáshoz! Egy idősebb nőbeteg felháborodva panaszkodott.« Rosszul lettem, megkövültem, le sem tudom írni mennyire lesújtva éreztem magam. Mindössze annyit tettünk, hogy fogtuk egymás kezét, és néha megsimogattuk egymást. Elkeserít, hogy a partnerkapcsolatunk ezek szerint titkolnivaló.»

34 ÉVES VIDÉKI LESZBIKUS NŐ

„Élettársammal mi is elmentünk vért adni, hogy segíthessünk másokon. A regisztrálás után egyenként be kellett menni egy doktornőhöz, aki megmérte a vérnyomást és pár dolgot kérdezett. Elsőnek a párom ment be, nem volt semmi probléma sem, a doktornő átküldte vért adni. Ezután én következtem, és doktornő elkezdte kérdezgetni miért nincs még gyerekem. Erre én mondtam neki, hogy aki előttem volt bent nála, ő az én élettársam. Erre ő felháborodott, betegnek nevezett, és a páromat visszahívta a véradó szobából. Közölte: nem tudja elképzelni, hogy mi hogyan élünk szexuális életet, és azt mondta parancsolóan, hagyjam ott az élettársam.»

28 ÉVES VIDÉKI LESZBIKUS NŐ

77 ▶ Ebktv. 25. §.

78 ▶ Eütv. 7. §; 10. §.

79 ▶ Hungarostudy Egészség Panel 2002, 2005; Országos Lakossági Egészségfelmérés 2000, 2003; Európai Lakossági Egészségfelmérés 2009.

II. LAKHATÁS

A Melléklet VIII. fejezete a lakhatás kérdéseivel foglalkozik. Állami kötelezettségként rögzíti a megfelelő lakhatáshoz való hozzáférés biztosítását szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetés nélkül. E körben az államoknak megfelelő figyelmet kell fordítaniuk az LGBT személyek társadalmi kirekesztődésének és hajléktalanná válásának kockázatára, és a hátrányos megkülönböztetés tilalmát érvényesíteni kell a lakásbérlés és vásárlás, valamint a szociális lakáshoz való hozzájutás terén is. A lakhatással összefüggő diszkrimináció elleni hatékony fellépés érdekében az államnak megfelelő információt kell biztosítani a bérbeadóknak, illetve a hajléktalanellátás területén dolgozóknak a szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetésről.

A hajléktalan emberek számának jelentős növekedése és fokozódó társadalmi kirekesztődésük miatt a hajléktalanság az egyik legégetőbb társadalmi probléma ma Magyarországon. A probléma gyökerét az adja, hogy az 1989-es rendszerváltást követő széles körű privatizáció eredményeképpen a lakáspiacot mára magánszereplők uralják és nagyon alacsony a szociális bérlakások aránya. Bár az LGBT emberek körében a hajléktalanságra vonatkozó kifejezett kutatás nem készült, az LGBT népeiségre vonatkozó általános vizsgálatok alapján megállapítható, hogy azok a tényezők, amelyek más országokban hozzájárulnak az LGBT emberek fokozottabb hajléktalanná válásához, Magyarországon egyaránt megfigyelhetők. Az LGBT közösségben végzett 2007-es kutatás⁸⁰ szerint a válaszadók 36%-a tapasztalt diszkriminációt, előítéletet, megaláztatást és/vagy agressziót a családja részéről. Az LGBT embereket és/vagy azonos nemű párokat a

hajléktalanszállásokon érő diszkriminációval kapcsolatos bejelentések jelzik, mennyire nincsenek az érintett szolgáltatók tudatában a problémának. Bár a lakásbérlés és vásárlás során tapasztalt diszkriminációval kapcsolatos bejelentések száma alacsony, ennek legvalószínűbb oka, hogy az érintettek elrejtik a szexuális irányultságukkal vagy nemi identitásukkal kapcsolatos információkat az eladók és a bérbeadók elől.

Az egyenlő bánásmódról szóló törvény mind általánosságban, mind kifejezetten a lakhatásra vonatkozó részben tartalmaz olyan rendelkezéseket, amelyek tiltják a szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetést a lakás eladása vagy bérlése, illetve a lakásvásárlási kölcsönök odaítélése terén. Problémát jelent azonban, hogy nincsenek olyan kiadványok és információs anyagok, amelyek a törvényi szabályokat közérthető nyelven eljuttatnák a lakástulajdonosokhoz, legyen szó magánszemélyekről vagy cégekről. Az egyenlő bánásmódról szóló törvény vonatkozik a hajléktalanszállókra és az átmeneti szállásokra is. Gyakorlati problémát jelent, hogy a családon belüli erőszak áldozatainak fenntartott szállások jelentős része a nőket és gyermekeket célozza meg, az azonos nemű családon belül erőszakot elszenvedő férfiak nagy valószínűséggel nem találnak megfelelő elhelyezést.

Jelenleg nem léteznek olyan programok, amelyek kifejezetten az LGBT hajléktalanokat céloznák meg, és a hajléktalanság elleni átfogó programok sem foglalkoznak az LGBT emberek sajátos problémáival. Teljesen hiányoznak az LGBT hajléktalanokra vonatkozó, más országokban igen elterjedt kutatások. A szociális munkásoknak ajánlott néhány egyetemi kurzus ugyan kitér az LGBT embereket érintő kérdésekre, de a hajléktalanság ezek között nem jelenik meg kiemelt problémaként.

80 ► LGBT Kutatás 2007.

12. SPORT

A Melléklet IX. fejezete előírja a tagállamok számára, hogy lépjenek fel a sport területén megjelenő szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló diszkriminációval szemben. Ehhez elsősorban a diszkriminatív sértések kivédésére és szankcionálására, etikai kódexek elfogadására, az LGBT szervezetek és a sportklubok közötti partnerség kialakítására, és diszkrimináció-ellenes kampányok szervezésére van szükség. Az ajánlások külön kiemelik a transznemű személyek sportéletből való kirekesztődésének megszüntetésére irányuló kezdeményezések fontosságát.

Bár Magyarország mindig is büszke volt sportnemzeti voltára és számos célzott intézkedéssel kívánja a sportot elérhetővé tenni a kiszolgáltatott csoportok, így a fogyatékkal élők vagy a nemzeti és etnikai kisebbségek számára, az LGBT emberek problémáit a sport terén továbbra is nagymértékben mellőzi. Az LGBT emberek körében folytatott 2007-es kutatás⁸¹ szerint minden negyedik válaszadó tapasztalt diszkriminációt, előítéletet, megaláztatást és/vagy agressziót a sportklubokban. A sport terén megfigyelhető homo- és transzfób kultúrát jól jelzi az a tény, hogy eddig egyetlen ismert sportoló sem vállalta fel szexuális irányultságát vagy nemi identitását nyilvánosan.

Annak ellenére, hogy mind az Alaptörvény,⁸² mind a sporttörvény⁸³ garantálja mindenki jogát a sporthoz, és utóbbi kifejezetten rendelkezik az egyenlő bánásmód követelményének tiszteletben tartásáról és a kiszolgáltatott csoportok segítéséről, semmilyen konkrét lépés nem történt az LGBT emberek sport területén való integráció-

81 ▶ LGBT Kutatás 2007.

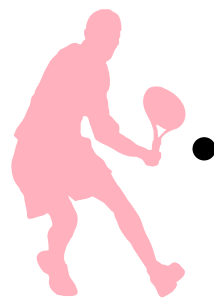
82 ▶ Alaptörvény XX. cikk.

83 ▶ 2004. évi I. törvény a sportról (továbbiakban: Sporttv.) Preambulum; 49. § e) pont.

jának elősegítésére.⁸⁴ Számos sportszervezetnek és klubnak van saját etikai kódexe, és ezek többsége elég általános is ahhoz, hogy a diszkriminációtilalom lefedje a szexuális irányultságot és a nemi identitást, de kifejezetten egyik sem utal ezekre.⁸⁵ A sport területén általában ritkák az antidiszkriminációs kampányok, és azok is csak a rasszizmusra és az idegengyűlöletre koncentrálnak. A sportrendezvények szervezői ugyan kötelesek eltávolítani azokat a résztvevőket, akik gyűlöletre uszítanak, de a szabályozás csak a rasszista skandalást nevesíti e körben.⁸⁶

Az LGBT sportegyesületek számos nehézségről számoltak be a többségi sportklubokkal és a sportvezetéssel való együttműködés terén. Bár több, kifejezetten LGBT embereket megcélzó sportklub van Magyarországon, ezek nem vagy csak minimálisan kapnak állami támogatást. A hátrányos helyzetű csoportok számára elérhető támogatási mechanizmusok nem tekintik célcsoportnak az LGBT közösséget.

Általánosságban elmondható, hogy nagyon alacsony a tudatosság – még az LGBT sportszervezetek körében is – a transznemű és interszexuális emberek sportban való részvételét nehezítő vagy akadályozó tényezőket illetően, a probléma hatékony kezelését célzó egyetlen kezdeményezést sem sikerült beazonosítani.

84 ▶ Emberi Erőforrás Minisztérium, 20518-5/2012. SZTAJ sz. levél (2012. augusztus 21.).

85 ▶ Ld. például: Magyar Olimpiai Bizottság Alapszabálya; Magyar Labdarúgó Szövetség Etikai Kódexe; Magyar Kézilabda Szövetség Etikai Kódexe.

86 ▶ Sporttv. 71. § (2) bekezdés.

2012-ben egy nagyszabású LGBT sportesemény, a EuroGames '12 került megrendezésre Budapesten. Míg a hasonló eseményeket általában üdvözik és támogatják a helyi hatóságok, a magyar szervek mégis tevékenyen hátráltatni próbálták a program megvalósítását. Először is az állami tulajdonban lévő sportcsarnokok nem biztosíthattak helyszínt a rendezvény számára, így még az utolsó pillanatban is helyszínváltoztatásra volt szükség. Másodszor, habár a szervezők levélben és telefonon is megpróbálták a kapcsolatot felvenni a Magyar Olimpiai Bizottsággal (MOB), hivatalos találkozási pont nem kerülhetett sor; a MOB egyik alelnöke arra hivatkozva utasította vissza, hogy az esemény támogatója legyen, hogy megfenyegették: ha elvállalja a felkérést, elveszítheti pozícióját. Harmadszorban, a budapesti Főpolgármesteri Hivatal kifejezetten arra ösztönözte a fővárosi sportklubokat, hogy ne működjenek közre az esemény megszervezésében.

13. MENEDÉKJOG

A Melléklet X. fejezete – az Európai Unió jogával⁸⁷ összhangban – előírja a tagállamoknak, hogy a szexuális irányultságot és a nemi identitást ismerjék el mint az üldöztetéstől való megalapozott félelem alapját. Biztosítani kell továbbá, hogy a menedékkérőket nem utasítsák ki vagy küldik vissza olyan országba, ahol életüket és szabadságukat veszély fenyegetné vagy ahol kínzásnak, embertelen, megalázó bánásmódnak lennének kitéve szexuális irányultságuk vagy nemi identitásuk miatt. A Melléklet ugyanakkor hangsúlyozza, hogy

87 ► Az Európai Parlament és a Tanács 2011/95/EU irányelve (2011. december 13.) a harmadik országbeli állampolgárok és hontalan személyek nemzetközi védelemre jogosultként való elismerésére, az egységes menekült- vagy kiegészítő védelmet biztosító jogállásra, valamint a nyújtott védelem tartalmára vonatkozó szabályokról (átdolgozás) 10. cikk 1. d) pont.

lépéseket kell tenni a menedékkérőket érő diszkriminatív politika vagy gyakorlatok ellen; és előírja a menekültügyi eljárásban illetékes személyzet képzését az LGBT személyeket érintő sajátos problémák területén.

Bár a menedékkérők száma évről évre változik, Magyarországra 2010-ben a világ menedékkérelmeinek mindössze 0,5%-a jutott,⁸⁸ és továbbra is inkább tranzit országnak tekinthető. Mivel az üldöztetés alapjára vonatkozóan nincs átfogó adatgyűjtés, és a számokat komoly fenntartásokkal kell kezelni, az megállapítható, hogy a szexuális irányultságon és/vagy nemi identitáson alapuló kérelmek száma továbbra is alacsony Magyarországon.

A menekültjogról szóló törvény külön is nevesíti a szexuális irányultságot mint az üldöztetés egyik lehetséges alapját,⁸⁹ és bár a nemi identitásra nem utal kifejezetten a törvény, a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal gyakorlata az utóbbit is elfogadja az üldöztetés alapjaként. Nincsenek ugyanakkor hivatalos iránymutatások arra vonatkozóan, hogy miként kell elbírálni a szexuális irányultsághoz és nemi identitáshoz kapcsolódó menedékkérelmeket, ez pedig kiszámíthatatlan és inkonzisztens gyakorlatot eredményez. Például néhány határozatban megjelenik az az érvelés, miszerint az üldöztetés elkerülhető egy diszkrét életvitel folytatásával, ez azonban nem tekinthető általános gyakorlatnak. Annak ellenére, hogy a szexuális irányultságon és a nemi identitáson alapuló menedékkérelmek vizsgálata során nem előírt követelmény a pszichológiai/pszichiátriai szakvélemény beszerzése, mivel annak a hatóság nagy jelentőséget tulajdonít, a menedékkérők gyakran kényszerítve érzik magukat, hogy beleegyezzenek az ilyen szakvélemények beszerzésébe. Ez ellentmond annak a tudományos konszenzusnak, hogy a szexuális irányultság nem orvosi

88 ► UNHCR: *Asylum Levels and Trends in Industrialized Countries* 2010. (2011. március 28.).

89 ► 2007. évi LXXX. törvény a menekültjogról 64. § (2)-(3).

kérdés, így arról orvosi szakvéleményt sem lehet kiállítani. Hiányoznak az LGBT menedékkérőkkel és menekültekkel kapcsolatba kerülő hatósági munkatársakat megcélzó képzések is: a munkatársak nincsenek megfelelően felkészítve arra, hogy miként bírálják el az ilyen menedékkérelmeket, illetve hogyan biztosítsák a biztonságos és támogató környezetet az LGBT menedékkérők számára.

“Ha a homoszexualitás és a homoszexuális magatartás büntetőjogi jogkövetkezményeket is von maga után, a szexuális irányultság titokban, diszkrét módon is gyakorolható, amelynek révén megelőzhetőek az esetleges támadások.”

BEVÁNDORLÁSI ÉS ÁLLAMPOLGÁRSÁGI HIVATAL EGY
ALGÍR MENEDÉKJOGÉRT FOLYAMODÓ SZEMÉLY ÜGYÉBEN

14. NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYEK

A Melléklet XI. fejezete a nemzeti emberi jogi intézményekkel kapcsolatban fogalmaz meg ajánlásokat a tagállamok számára. A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a nemzeti emberi jogi intézmények egyértelmű felhatalmazással rendelkezzenek a szexuális irányultság, illetve nemi identitás alapján történő hátrányos megkülönböztetés elleni fellépésre: e körben különösen fontos biztosítani számukra, hogy a jogszabályalkotás és a szakpolitikai intézkedések során ajánlásokat tegyenek, általános jogtudatosságot növelő tevékenységet folytassanak, és – amennyiben a nemzeti jog engedi – vizsgálják az egyéni panaszokat és részt vegyenek bírósági eljárásokban. A nemzeti emberi jogi intézményekkel kapcsolatos ajánlások lefedik a Párizsi Alapelvekben⁹⁰ felállított követelményeket.

90 ► Az ENSZ Emberi Jogok Bizottsága által kidolgozott alapelveket az ENSZ Közgyűlése 1993-ban fogadta el. [48/134 ENSZ Közgyűlési határozat (1993.12.20.)].

1989-ben a rendszerváltást követően kiépült az emberi jogok védelmét garantálni hivatott intézményrendszer,⁹¹ amelyet tovább erősített 2005-ben az Egyenlő Bánásmód Hatóság⁹² megalapítása. Az emberi jogok védelme terén elért eredményeket részben aláásták a 2010-es kormányváltást követően bevezetett intézményi reformok, valamint a kormánypártok által érvényesített kinevezési gyakorlat, amely a politikai lojalitást részesíti előnyben a szakmai hozzáértéssel szemben. Mind az alapvető jogok biztosa, mind az Egyenlő Bánásmód Hatóság jogosult a szexuális irányultságon és nemi identitáson alapuló panaszok kivizsgálására és az LGBT személyek jogait érintő tudatosság növelésére, a politikai klíma azonban nem kedvez az LGBT jogok érvényesítésének. Az emberi jogi megfontolások háttérbe szorítása ellenére szerencsére az elmúlt időszakból is találunk példákat az LGBT személyek jogait védő kezdeményezésekre.⁹³

91 ► Az emberi jogok intézményi védelmében kiemelkedő szerepe van az országgyűlési biztos intézményének, amelynek jogi keretét az Alkotmány módosításáról szóló 1989. évi XXXI. törvény adta. Az ombudsman intézménye független, az országgyűlés által megválasztott személy az alapvető jogok védelme érdekében jár el. Az intézményt jelenleg az alapvető jogok biztosáról szóló 2011. évi CXI. törvény szabályozza.

92 ► Az Egyenlő Bánásmód Hatóságot az Ebtvk. hozta létre. A Hatóság szervezetét és eljárásának részletes szabályait a 362/2004. (XII.26.) Korm. rendelet tartalmazza. A hatóság az egyenlő bánásmód követelménye megsértésének gyanúja esetén a jogaiban sértett fél kérelmére, vagy a törvényben meghatározott esetekben hivatalból, hatósági eljárást folytat le annak megállapítása érdekében, hogy történt-e hátrányos megkülönböztetés.

93 ► Lásd például az Alapvető Jogok Biztosának a család- és gyermekvédelmi törvénnyel szemben benyújtott indítványát (AJB-4159/2012), vagy a gyűlöletbeszéd háttérbe szorítására és a tolerancia növelésére vonatkozó kezdeményezését (AJB-1199/2013).

V. MINISZTERI BIZOTTSÁG CN

A TAGÁLLAMOK FELÉ A SZEXUÁLIS IRÁNYULTSÁG, ILLETVE NEMI IDENTITÁS ALAPJÁN TÖ

(Elfogadta a Miniszteri Bizottság 2010. március 31-én, a Miniszterhelyettesek 1081. ülésén)

95 ► Az Ajánlás és mellékletének fordítását a Közigazgatási és Igazságügyi munkatársai végezték. A 17., 24. és 34. ajánlások esetén a fordításba értelemzavaró hibák kerültek, amelyeket a jelen közlés során javítottunk. Az esetleges további pontatlanságok miatt a szerzők nem vállalnak felelősséget.

CM/REC(2010) 5. SZ. AJÁNLÁSA

ÖRTÉNŐ DISZKRIMINÁCIÓ LEKÜZDÉSÉT CÉLZÓ INTÉZKEDÉSEKRŐL ⁹⁵

A Miniszteri Bizottság az Európa Tanács Alapszabályának 15.b. cikkében foglaltakkal összhangban,

Figyelemmel arra, hogy az Európa Tanács célja a tagjai közötti szorosabb egység megteremtése, és hogy ez a cél – különösen – az emberi jogok területén történő közös fellépéssel valósítható meg;

Emlékeztetve arra, hogy az emberi jogok egyetemesek és minden egyénre alkalmazandók, s ezért hangsúlyozva elkötelezettségét arra, hogy az Emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló egyezményen (ETS No. 5.) (a továbbiakban: „az Egyezmény”), és az ahhoz fűzött jegyzőkönyvekkel összhangban minden emberi lény számára biztosítsa az egyenlő méltóságot, valamint a minden egyént megillető jogok és szabadságok nem, faj, szín, nyelv, vallás, politikai vagy egyéb vélemény, nemzeti vagy társadalmi származás, nemzeti kisebbséghez tartozás, vagyoni helyzet, születés szerinti vagy egyéb helyzet alapján történő megkülönböztetéstől mentes élvezetét;

Felismerve, hogy az állami szereplők általi megkülönböztetés-mentes bánásmód, valamint a megkülönböztető bánásmód – beleértve a nem állami szereplők általi megkülönböztető bánásmódot is – elleni védelmet célzó pozitív állami intézkedések

– amennyiben ilyeneknek helye van – az emberi jogokat és alapvető szabadságokat védelmező nemzetközi rendszer alapvető összetevői;

Felismerve, hogy a lesbikus, meleg, biszexuális és transznemű személyek évszázadok óta és még jelenleg is homofóbiának, transzfóbiának, valamint – még családjukon belül is – az intolerancia, továbbá a szexuális irányultság, illetve nemi identitás alapján történő megkülönböztetés egyéb formáinak – beleértve a kriminalizációt, a marginalizációt, a társadalmi kirekesztődést és az erőszakot is – vannak kitéve, és hogy specifikus intézkedésre van szükség annak érdekében, hogy ezen személyek emberi jogainak teljes élvezete biztosítva legyen;

Figyelemmel az Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: „a Bíróság”) és más nemzetközi bíróságok esetjogára, amely a szexuális irányultságot tiltott diszkriminációs alapnak tekinti, és amely hozzájárult a transznemű személyek jogai védelmének előmozdításához;

Emlékeztetve arra, hogy – a Bíróság esetjogának megfelelően – az eltérő bánásmódnak objektíve és ésszerűen igazolhatónak kell lennie ahhoz, hogy ne minősüljön megkülönböztetőnek, azaz törvényes céllal kell rendelkeznie, és az elérni kívánt céllal ésszerűen arányos eszközöket kell alkalmaznia;

Figyelemmel arra az elvre, hogy sem kulturális, sem hagyományos vagy vallási értékekre, sem a „domináns kultúra” szabályaira nem lehet hivatkozni a gyűlöletbeszéd vagy a megkülönböztetés bármely más formájának – beleértve a szexuális irányultság, illetve nemi identitás alapján történő megkülönböztetést is – igazolására;

Figyelemmel az operatív bizottságoknak, valamint az Európa Tanács keretén belül a minden emberi lény – beleértve a leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű személyek – egyenlő jogairól és méltóságáról folytatott kormányközi együttműködésben részt vevő más bizottságoknak címzett, 2008. július 2-án elfogadott miniszteri bizottsági üzenetre és annak releváns ajánlásaira;

Figyelemmel a szexuális irányultság, illetve nemi identitás alapján történő diszkriminációval kapcsolatos, az Európa Tanács Parlamenti Közgyűlése által 1981 óta elfogadott Ajánlásokra, valamint az Európa Tanács Helyi és Regionális Hatóságai Kongresszusának „A leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű személyek gyülekezési és véleménynyilvánítási szabadságáról” szóló 211 (2007) sz. Ajánlására;

Értékelve az Emberi Jogi Biztos által a leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű személyek tagállamokbeli helyzetének a szexuális irányultságon, illetve nemi identitáson alapuló megkülönböztetés szempontjából történő figyelemmel kísérése terén betöltött szerepet;

Figyelemmel az Egyesült Nemzetek Szervezete Közgyűlésén 2008. december 18-án 66 állam által tett közös nyilatkozatra, amely elítéli a szexuális irányultságon és a nemi identitáson alapuló olyan emberi jogi jogsértéseket, mint az emberölés, a kínzás, az önkényes letartóztatás, valamint a „gazdasági, szociális és kulturális jogoktól – beleértve az egészséghez való jogot is – való megfosztás”;

Hangsúlyozva, hogy a szexuális irányultság, illetve nemi identitás miatti megkülönböztetés és társadalmi kirekesztés legjobban olyan intézkedésekkel szüntethető meg, amelyek az ilyen megkülönböztetést, illetve kirekesztést megtapasztaló személyeket, valamint a lakosság egészét egyaránt megcélözzák,

Azt ajánlja, hogy a tagállamok:

- 1.** vizsgálják át és folyamatosan vizsgálják felül létező jogszabályi és egyéb intézkedéseiket, valamint gyűjtsék és elemezzék a releváns adatokat annak érdekében, hogy minden szexuális irányultságon, illetve nemi identitáson alapuló közvetlen vagy közvetett megkülönböztetés figyelemmel legyen kísérve, és orvoslásra kerüljön;
- 2.** a leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű személyek emberi jogai tiszteletben tartásának biztosítása, valamint az ilyen személyek iránti tolerancia előmozdítása érdekében biztosítsák a szexuális irányultságon, illetve nemi identitáson alapuló megkülönböztetés leküzdését célzó jogszabályi és egyéb intézkedések elfogadását és hatékony végrehajtását;
- 3.** biztosítsák, hogy a megkülönböztetés áldozatai tudomással bírjanak a nemzeti hatóságok előtt rendelkezésre álló hatékony jogorvoslatokról és hozzáféréssel rendelkezzenek e jogorvoslatokhoz, s hogy a megkülönböztetés leküzdését célzó intézkedések – szükség esetén – a jogsértések szankcióit, és a megkülönböztetés áldozatai számára nyújtandó megfelelő jóvátételt is foglalják magukban;
- 4.** jogalkotásukban, szakpolitikáikban és gyakorlatukban a jelen Ajánlás Mellékletében található elvek és intézkedések által legyenek vezérelve;
- 5.** megfelelő eszközökkel és intézkedéssel biztosítsák, hogy ezen Ajánlás – beleértve annak Mellékletét is – lefordításra, és a lehető legszélesebb körben terjesztésre kerüljön.

MELLÉKLET A CM/REC(2010)5. SZ. AJÁNLÁSHOZ

I. JOG AZ ÉLETHEZ, A BIZTONSÁGHOZ, ÉS AZ ERŐSZAKKAL SZEMBENI VÉDELEMHEZ

A. „Gyűlölet-bűncselekmények” és egyéb, gyűlölet által motivált incidensek

1. A tagállamoknak biztosítaniuk kell azon állítólagos bűncselekmények és más incidensek hatékony, gyors és pártatlan kivizsgálását, amelyek esetében ésszerű gyanú merült fel arra vonatkozóan, hogy az áldozat szexuális irányultsága, illetve nemi identitása motivációként szolgált az elkövető számára; a tagállamoknak továbbá biztosítaniuk kell, hogy az ilyen bűncselekmények és incidensek kivizsgálását különös figyelem kísérje olyan esetekben, amikor azokat állítólagosan rendvédelmi szervek munkatársai vagy más, hivatalos minőségben eljáró személyek követték el; a tagállamoknak azt is biztosítaniuk kell, hogy az ilyen cselekményekért felelős személyeket hatékonyan az igazságszolgáltatás elé állítsák, és – amennyiben annak helye van – a büntetlenség elkerülése érdekében megbüntessék őket.

2. A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a szankciók meghatározása során a szexuális irányultsággal, illetve nemi identitással kapcsolatos elfogultsági motivációt súlyosbító körülményként lehessen figyelembe venni.

3. A tagállamoknak megfelelő intézkedéseket kell tenniük annak biztosítására, hogy a szexuális irányultsággal, illetve nemi identitással kapcsolatos „gyűlölet-bűncselekmények”, valamint más, gyűlölet által motivált incidensek áldozatait és tanúit az ilyen bűncselekmények és incidensek jelentésére bátorítsák; e célból a tagállamoknak

minden szükséges lépést meg kell tenniük annak biztosítására, hogy a jogalkalmazó szervek – a bíróságokat is beleértve – rendelkezzenek az ilyen bűncselekmények és incidensek beazonosításához szükséges ismeretekkel és szakértelemmel, s megfelelő segítséget és támogatást nyújtsanak az áldozatoknak és a tanúknak.

4. A tagállamoknak megfelelő intézkedéseket kell tenniük a bebörtönzött vagy szabadságuktól más módon megfosztott személyek – beleértve a lesbikus, meleg, biszexuális és transznemű személyeket is – biztonságának és méltóságának biztosítása érdekében, és – különösen – védőintézkedéseket kell tenniük a többi fogvatartott, illetve a személyzet által elkövetett fizikai bántalmazás, nemi erőszak, valamint a szexuális visszaélés egyéb formái ellen; az intézkedéseket olyan módon kell megtenni, hogy a transznemű személyek nemi identitása megfelelő védelemben részesüljön, és tiszteltben legyen tartva.

5. A tagállamoknak biztosítaniuk kell a szexuális irányultság, illetve nemi identitás miatti megkülönböztetés és intolerancia előfordulási gyakoriságára és természetére, valamint – különösen – a szexuális irányultsággal, illetve nemi identitással kapcsolatos „gyűlölet-bűncselekmények”-re és gyűlölet által motivált incidensekre vonatkozó adatok gyűjtését és elemzését.

B. „Gyűlöletbeszéd”

6. A tagállamoknak megfelelő intézkedéseket kell tenniük minden olyan kifejezési forma – beleértve a médiában és az interneten megjelenő kifejezési formákat is – leküzdésére, amelyet ésszerűen úgy lehet érteni, mint ami valószínűsíthetően a leszbis-

kus, meleg, biszexuális és transznemű személyek elleni gyűlöletre uszító, gyűlöletet terjesztő vagy gyűlöletet előmozdító, illetve a megkülönböztetés más formáira uszító, vagy a megkülönböztetés más formáit terjesztő vagy előmozdító hatást kelt. Az ilyen „gyűlöletbeszédet” tiltani kell, és előfordulása esetén nyilvánosan el kell utasítani. Az intézkedéseknek – az Egyezmény 10. cikkével és a Bíróság esetjogával összhangban – tiszteletben kell tartaniuk a véleménynyilvánítás szabadságához fűződő alapvető jogot.

7. A tagállamoknak a hatóságok és a köztisztviselők körében minden felelősségi szinten tudatosítaniuk kell, hogy kötelesek tartózkodni az olyan – különösen a médiában tett – nyilatkozatoktól, amelyek ésszerűen az ilyen gyűlöletet, illetve megkülönböztetést legitimálnak érthetők.

8. A tisztviselőket és az állam más képviselőit bátorítani kell arra, hogy a civil társadalom – beleértve a médiumokat, a sportszervezeteket, a politikai szervezeteket és a vallási közösségeket is – vezető képviselőivel folytatott párbeszédük során mozgósítsák elő a leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű személyek iránti toleranciát, valamint az ilyen személyek emberi jogainak tiszteletben tartását.

II. EGYESÜLÉSI SZABADSÁG

9. A tagállamoknak megfelelő intézkedéseket kell tenniük annak érdekében, hogy az Egyezmény 11. cikkével összhangban biztosítsák az egyesülési szabadsághoz való jog hatékony, szexuális irányultság, illetve nemi identitás alapján történő

diszkriminációtól mentes élvezetét; különösen a diszkriminatív adminisztratív eljárásokat – beleértve az egyesületek bejegyzésével és gyakorlati működésével kapcsolatos túlzott formai követelményeket is – kell megelőzni és eltávolítani; intézkedéseket kell tenni a jogi és adminisztratív rendelkezésekkel, így a közegészségre, a közterhelésre és a közrendre alapozott korlátozásokkal kapcsolatos visszaélések megelőzésére is.

10. A nem kormányzati szervek számára rendelkezésre álló közpénzekhez való hozzáférést szexuális irányultság, illetve nemi identitás alapján történő megkülönböztetéstől mentesen kell biztosítani.

11. A tagállamoknak megfelelő intézkedéseket kell tenniük az ellenséges magatartásnak és agresszióknak – beleértve az állam képviselői által állítólagosan tanúsított ilyen magatartást és agressziót is – potenciálisan kitett leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű személyek emberi jogi jogvédelmét ellátó jogvédők hatékony védelmére annak érdekében, hogy e jogvédők – az emberi jogi jogvédők védelmét növelő és tevékenységét előmozdító Európa tanácsi intézkedésről szóló miniszteri bizottsági Nyilatkozattal összhangban – szabadon fejthessék ki tevékenységüket.

12. A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű személyek emberi jogi jogvédelmét ellátó nem kormányzati szervezetekkel megfelelő konzultációk kerüljenek lefolytatásra az olyan intézkedések elfogadásáról és végrehajtásáról, amelyek hatással lehetnek ezen személyek emberi jogaira.

III. A VÉLEMÉNYNYILVÁNÍTÁS ÉS A BÉKÉS GYÜLEKEZÉS SZABADSÁGA

13. A tagállamoknak megfelelő intézkedéseket kell tenniük annak biztosítására, hogy a véleménynyilvánítás szabadságához való jogot az Egyezmény 10. cikkével összhangban hatékonyan, szexuális irányultság, illetve nemi identitás alapján történő megkülönböztetés nélkül, és a szexuális irányultsággal, illetve a nemi identitással kapcsolatos témákra vonatkozó információk megismeréséhez és terjesztéséhez való szabadság tiszteletben tartásával lehessen élvezni.

14. A tagállamoknak országos, regionális, és helyi szinten megfelelő intézkedéseket kell tenniük annak biztosítására, hogy az Egyezmény 11. cikkében védett békés gyülekezés szabadságához való jogot hatékonyan, szexuális irányultság, illetve nemi identitás alapján történő megkülönböztetéstől mentesen lehessen élvezni.

15. A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a rendészeti szervek megfelelő intézkedéseket tegyenek a leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű személyek emberi jogait támogató békés demonstrációk résztvevőinek megvédelmezésére az őket megillető véleménynyilvánításhoz és békés gyülekezés szabadságához való jog hatékony élvezetének jogellenes ellehetlenítését vagy megakadályozását célzó kísérletekkel szemben.

16. A tagállamoknak megfelelő intézkedéseket

kell tenniük annak érdekében, hogy megelőzzék a véleménynyilvánítás és a békés gyülekezés szabadságához fűződő jog hatékony élvezetének a jogi vagy adminisztratív rendelkezésekkel való visszaélés eredményeként megvalósuló – például közegészségre, közkerölcsre vagy közrendre alapozott – korlátozásait.

17. A hatóságokat minden szinten arra kell bátorítani, hogy nyilvánosan – nevezetesen a médiában – ítéljenek el minden, az egyének és az egyének csoportjait megillető, a véleménynyilvánítás és a békés gyülekezés szabadságának gyakorlásához való jogba történő jogellenes beavatkozást, különösen, ha ezen események a leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű személyek emberi jogaival kapcsolatosak.

IV. A MAGÁN- ÉS CSALÁDI ÉLET TISZTELETBEN TARTÁSÁHOZ FÜZŐDŐ JOG

18. A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy az azonos nemű, beleegyező felnőtt korú személyek közötti szexuális cselekményeket kriminalizáló diszkriminatív jogszabályok – beleértve az azonos nemű személyek közötti szexuális cselekmények, illetve a heteroszexuális cselekmények vonatkozásában megkívánt beleegyezési korhatár tekintetében fennálló különbségeket is – megsemmisítésre kerüljenek; a tagállamoknak annak biztosítására is megfelelő intézkedéseket kell tenniük, hogy a megfogalmazásuk miatt esetlegesen diszkriminatív alkalmazáshoz vezető büntetőjogi rendelkezések megsemmisítésre vagy módosításra kerüljenek, illetve a megkülönböztetés-mentesség elvével összeegyeztethető módon kerüljenek alkalmazásra.

19. A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy szexuális irányultsággal, illetve nemi identitással kapcsolatos személyes adatot közintézmények – beleértve különösen a rendészeti struktúrán belüli közintézményeket – nem gyűjtenek, nem tárolnak, és más módon sem használják, kivéve, ha az speci-

fikus, törvényes és legitim célra szükséges; az ezen elveknek meg nem felelő nyilvántartásokat meg kell semmisíteni.

20. A nemváltás jogi elismeréséhez szükséges előzetes feltételeket – beleértve a fizikai természetű változásokat is – rendszeresen felül kell vizsgálni annak érdekében, hogy a visszaélés-szerű követelmények eltávolításra kerüljenek.

21. A tagállamoknak megfelelő intézkedéseket kell tenniük annak érdekében, hogy a személy nemváltásának teljes jogi elismerése – különösen a név és a nem hivatalos dokumentumokban történő gyors, átlátható és hozzáférhető módon eszközölt megváltoztatásának a lehetővé tételével – az élet minden területén biztosított legyen; amennyiben szükséges, úgy a tagállamoknak a nagy fontosságú dokumentumok – így az oktatási bizonyítványok és a munkaigazolások – nem állami aktorok általi elismerését és megváltoztatását is biztosítaniuk kell.

22. A tagállamoknak minden szükséges intézkedést meg kell tenniük annak biztosítására, hogy amint a fenti 20. és 21. bekezdés szerinti nemváltás befejezetté vált és jogilag elismerést nyert, a transznemű személyek új nemükkel ellentétes nemű személyekkel történő házasságkötéshez való joga hatékonyan biztosítva legyen.

23. Ha a nemzeti jogszabályok nem összehangolt párok vonatkozásában jogokat és kötelezettségeket állapítanak meg, akkor a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a nemzeti jogszabályok – beleértve a túlélő fél nyugellátására, valamint bérleti jogára vonatkozó jogszabályokat is – megkülönböztetés-mentesen kerüljenek alkalmazásra mind az azonos nemű, mind az eltérő nemű párok vonatkozásában.

24. Ha a nemzeti jogszabályok elismerik az azonos nemű személyek közötti bejegyzett élettársi kapcsolatot, akkor a tagállamoknak törekedniük kell arra, hogy az ilyen élettársi kapcsolat jogi helyzete, jogai és kötelezettségei azonosak legyenek az

összehasonlítható helyzetben lévő heteroszexuális párok jogi helyzetével, jogaival és kötelezettségeivel.

25. Ha a nemzeti jogszabályok nem ismerik el az azonos nemű személyek közötti bejegyzett élettársi kapcsolatot és az össze nem házasodott párokat, és nem ruháznak jogokat és kötelezettségeket az ilyen kapcsolatban élő személyekre, akkor a Miniszteri Bizottság felhívja a tagállamokat arra, hogy fontolják meg az azonos nemű párokat körülvevő társadalmi realitással kapcsolatos gyakorlati problémák kezelésére szolgáló jogi és egyéb eszközök mindenfajta megkülönböztetéstől – beleértve az eltérő nemű párokkal szembeni megkülönböztetést is – mentes biztosításának a lehetőségét az azonos nemű párok vonatkozásában.

26. Figyelemmel arra, hogy a gyermek feletti szülői felügyeleti joggal, illetve gyámsággal kapcsolatos döntések meghozatala során a gyermek legjobb érdekének kell elsődleges megfontolásnak lennie, a tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy az ilyen döntések szexuális irányultság, illetve nemi identitás alapján történő megkülönböztetéstől mentesen kerüljenek meghozatalra.

27. Figyelemmel arra, hogy a gyermek örökbefogadásával kapcsolatos döntések meghozatala során a gyermek legjobb érdekének kell elsődleges megfontolásnak lennie, azon tagállamoknak, amelyek nemzeti joga egyedülálló személyek számára is engedélyezi gyermekek örökbefogadását, biztosítaniuk kell a jogszabályok szexuális irányultság, illetve nemi identitás alapján történő megkülönböztetéstől mentes alkalmazását.

28. Ha a nemzeti jog egyedülálló nők számára is engedélyezi az asszisztált reprodukciós eljárást, akkor a tagállamoknak törekedniük kell annak biztosítására, hogy az ilyen eljárásához való hozzáférés szexuális irányultság alapján történő megkülönböztetéstől mentes legyen.

V. FOGLALKOZTATÁS

29. A tagállamoknak olyan megfelelő intézkedések meghozatalát és végrehajtását kell biztosítaniuk, amelyek a foglalkoztatás és munkavégzés területén hatékony védelmet nyújtanak a szexuális irányultság, illetve nemi identitás alapján történő megkülönböztetéssel szemben mind a köz-, mind pedig a magánszférában. Ezeknek az intézkedéseknek ki kell terjedniük a foglalkoztatáshoz való hozzáférés, továbbá az előmenetel és az elbocsátások feltételeire, valamint a fizetési és egyéb munkavégzési feltételekre, beleértve a zaklatás és az áldozattá tétel más formáinak megelőzését, leküzdését és megbüntetését.

30. Különös figyelmet kell fordítani arra, hogy az alkalmazással – különösen az álláspályázatokkal – összefüggésben a transznemű személyek privátszférához való joga hatékony védelemben részesüljön annak érdekében, hogy nemi történetük vagy korábbi nevük ne váljon szükségtelenül ismertté a munkaadó, illetve a többi munkavállaló számára.

VI. OKTATÁS

31. A gyermek mindenek felett álló érdekére kellő figyelemmel a tagállamoknak megfelelő, az oktatásban tevékenykedőknek és a tanulóknak címzett jogszabályi és egyéb intézkedéseket kell tenniük annak biztosítására, hogy az oktatáshoz való jog szexuális irányultság, illetve nemi identitás alapján történő megkülönböztetéstől mentesen,

hatékonyan legyen élvezhető; ez különösen a gyermekek és a fiatalok erőszaktól, iskolai bántalmazástól, társadalmi kirekesztéstől, valamint a szexuális irányultsággal, illetve nemi identitással kapcsolatos megkülönböztető és megalázó bánásmód egyéb formáitól mentes, biztonságos környezetben történő tanuláshoz való jogának a biztosítását foglalja magában.

32. A gyermek mindenek felett álló érdekére kellő figyelemmel minden szinten megfelelő intézkedéseket kell tenni a kölcsönös tolerancia és tisztelet szexuális irányultságtól, illetve nemi identitástól független előmozdítására az iskolákban. Ennek magában kell foglalnia a szexuális irányultsággal, illetve nemi identitással kapcsolatos objektív tájékoztatásnyújtást – például az iskolai tanrendben és az oktatási anyagokban –, valamint azon szükséges információk, védelem és támogatás megadását a tanulóknak és a hallgatóknak, amelyek lehetővé teszik számukra, hogy szexuális irányultságuknak, illetve nemi identitásuknak megfelelően élhessenek. Továbbá, a tagállamok szakpolitikákat és akcióterveket dolgozhatnak ki és hajthatnak végre az iskolán belüli egyenlőség és biztonság megteremtésére, és hozzáférést biztosíthatnak megfelelő antidiszkriminációs tréningekhez, támogatásokhoz és oktatási segédanyagokhoz. Az ilyen intézkedéseknek figyelembe kell venniük a gyermek iskoláztatásával kapcsolatos szülői jogokat.

VII. EGÉSZSÉG

33. A tagállamoknak megfelelő jogalkotási és egyéb intézkedéseket kell tenniük annak biztosítására, hogy az elérhető legmagasabb szintű egészség hatékonyan, szexuális irányultság, illetve nemi identitás alapján történő megkülönböztetéstől mentesen legyen élvezhető; különösen, a nemzeti egészségügyi tervek kidolgozása, valamint az egészségügyi szolgáltatások színvonalának figyelemmel kísérése és kiértékelése során a tagállamoknak figyelemmel kell lenniük a leszbikus, me-

leg, biszexuális és transznemű személyek specifikus igényeire, beleértve az öngyilkosság-megelőző intézkedéseket, az egészségügyi felméréseket, az egészségügyi tanrendeket, valamint a képzési kurzusokat és tananyagokat.

34. Az Egészségügyi Világszervezet standardjaival összhangban megfelelő intézkedéseket kell tenni annak elkerülésére, hogy a homoszexualitás betegséggént kerüljön besorolásra.

35. A tagállamoknak megfelelő intézkedéseket kell tenniük annak biztosítására, hogy a transznemű személyek ésszerűtlen követelményeknek való megfelelési kötelezettség nélkül, hatékony hozzáféréssel rendelkezzenek a megfelelő nemi átalakító szolgáltatásokhoz, beleértve a transznemű egészségügyi ellátás területén rendelkezésre álló pszichológiai, endokrinológiai és sebészeti szakértelemhez való hozzáférést is; beleegyezése nélkül senkit nem lehet nemi átalakító eljárás alá vetni.

36. A tagállamoknak megfelelő jogszabályi és más intézkedéseket kell tenniük annak biztosítására, hogy a nemi átalakító eljárások társadalombiztosítás által fedezett költségeit korlátozó határozatok törvényesek, objektívek és arányosak legyenek.

VIII. LAKHATÁS

37. Intézkedéseket kell tenni annak érdekében, hogy a megfelelő lakhatáshoz való hozzáférés szexuális irányultság, illetve nemi identitás alapján történő megkülönböztetés nélkül, minden személy számára hatékonyan és egyenlően legyen élvezhető; az ilyen intézkedéseknek különösen a diszkriminatív kilakoltatásokkal szemben kell védelmet nyújtaniuk, valamint a föld- és egyéb tulajdonjog megszerzése és megtartása tekintetében kell egyenlő jogokat garantálniuk.

38. Megfelelő figyelmet kell fordítani a leszbikus,

meleg, biszexuális és transznemű személyek – beleértve a társadalmi kirekesztésnek, azon belül a saját családjukból való kirekesztésnek potenciálisan különösen kitett fiatal személyek és gyermekek – hajléktalanná válásának kockázataira; ebben a vonatkozásban a releváns szociális szolgáltatásokat az egyéni szükségletek objektív értékelése alapján, megkülönböztetéstől mentesen kell nyújtani.

IX. SPORT

39. A sportban a homofóbia, a transzfóbia, valamint a szexuális irányultság, illetve nemi identitás alapján történő megkülönböztetés – a rasszizmushoz és a diszkrimináció egyéb formáihoz hasonlóan – elfogadhatatlan, és leküzdendő.

40. A sporttevékenységeknek és a sportlétesítményeknek szexuális irányultság, illetve nemi identitás alapján történő megkülönböztetéstől mentesen mindenki számára hozzáférhetőnek kell lenniük, illetve nyitva kell állniuk; különösen, hatékony intézkedéseket kell tenni a sportesemények alatt és azokkal összefüggésben, szexuális irányultságra, illetve nemi identitásra utalással elkövetett diszkriminatív inzultusok megelőzésére, megbüntetésére, és ellenintézkedések tételére.

41. A tagállamoknak bátorítaniuk kell a sportegyesületekkel és a szurkolói klubokkal folytatandó párbeszédet, és támogatniuk kell a sportegyesületeket és a szurkolói klubokat a leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű személyekkel szemben a sportban megjelenő diszkriminációval kapcsolatos tudatosságnövelő tevékenységek kifejlesztésében, valamint az ilyen személyekkel szembeni intolerancia megnyilvánulásainak elítélésében.

X. MENEDÉKKÉRÉSHEZ VALÓ JOG

42. Olyan esetekben, amikor ebben a vonatkozásban nemzetközi kötelezettségeik vannak, a tagállamoknak el kell ismerniük, hogy a szexuális irányultság, illetve nemi identitás alapján történő üldöztetéstől való megalapozott félelem a nemzeti jogban érvényes ok lehet a menekült státusz és a menedék megadására.

43. A tagállamoknak különösen azt kell biztosítaniuk, hogy a menedékkérőket ne küldjék vissza olyan országba, ahol szexuális irányultságuk, illetve nemi identitásuk alapján életüket vagy szabadságukat veszély fenyegetné, vagy ahol kínzás, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés kockázatának vannak kitéve.

44. A menedékkérőket védelemben kell részesíteni a szexuális irányultságon, illetve nemi identitáson alapuló diszkriminatív politikákkal vagy gyakorlatokkal szemben; különösen, megfelelő intézkedéseket kell tenni a szabadságuktól megfosztott menedékkérőkkel szembeni fizikai erőszak – beleértve a szexuális visszaélést, a verbális agressziót és a zaklatás egyéb formáit is – kockázatának megelőzésére, valamint arra, hogy biztosítva legyen számukra az egyedi helyzetük szempontjából releváns információkhoz való hozzáférés.

XI. NEMZETI EMBERI JOGI INTÉZMÉNYEK

45. A tagállamoknak biztosítaniuk kell, hogy a nemzeti emberi jogi intézmények egyértelmű felhatalmazással rendelkezzenek a szexuális irányultság, illetve nemi identitás alapján történő megkülönböztetés kezelésére; különösen, lehetővé kell tenni számukra, hogy jogalkotással és szakpolitikákkal kapcsolatosan ajánlásokat tegyenek, növeljék a tudatosságot a közvéleményben, és – amennyiben azt a nemzeti jog elrendeli – vizsgálják ki mind a magán-, mind a közszférát érintő egyéni panaszokat, és indítsanak bírósági eljárásokat, illetve vegyenek részt ilyen eljárásokban.

XII. HALMOZOTT MEGKÜLÖNBÖZTETÉS

46. A Miniszteri Bizottság arra bátorítja a tagállamokat: tegyenek intézkedéseket annak biztosítására, hogy a nemzeti jog megkülönböztetést tiltó vagy megelőző rendelkezései a halmozott megkülönböztetés – beleértve a szexuális irányultság, illetve nemi identitás alapján történő megkülönböztetést is – ellen is nyújtsanak védelmet; a nemzeti emberi jogi intézményeknek széles körű felhatalmazással kell rendelkezniük ahhoz, hogy az ilyen kérdéseket kezelni tudják.

VI. SZÓSZEDET

A jelentés több olyan kifejezést és fogalmat is használ, amelyek pontos meghatározásra szorulhatnak. Az alábbi meghatározások forrása az Európa Tanács emberi jogi biztosának 2011-ben közzétett, *Discrimination on grounds of sexual orientation and gender identity in Europe* című jelentése.

Gyűlölet-bűncselekmények alatt az előítéletes indokból elkövetett bűncselekményeket értjük. Gyűlölet-bűncselekmények azok a bűncselekmények, ideértve a megfélemlítést, a fenyegetést, a rongálást, a bántalmazást vagy az emberölést, ahol a bűncselekmény áldozatának, helyszínének vagy tárgyának kiválasztása mögött ezen áldozatok, helyszínek vagy tárgyak LGBT emberekhez való vélt vagy valós tartozása, e csoporthoz fűződő kapcsolata, vagy e csoport számára nyújtott támogatása áll.

Gyűlölet motiválta incidensek alatt azon incidenseket, cselekményeket vagy megnyilvánulásokat értjük, amelyeket ugyan előítéletes indokból követnek el, de nem érik el a gyűlölet-bűncselekmények szintjét; vagy azért mert a motiváció vagy a bűncselekmény a bíróság előtt nem lenne bizonyítható, vagy azért mert az adott ország szabályozása a cselekményt nem minősíti bűncselekménynek.

Gyűlöletbeszéd alatt azon megnyilvánulásokat értjük, amelyek az LGBT emberekkel szembeni gyűlöletet, hátrányos megkülönböztetést vagy ellenségeskedést terjesztik, arra uszítanak, azt népszerűsítik vagy igazolják – így például a politikai és vallási vezetők vagy más véleményvezérek internet vagy a sajtó útján közzétett azon kijelentései, amelyek gyűlöletre uszítanak.

A **hátrányos megkülönböztetés** jogi fogalma a nem igazolt eltérő bánásmódot jelent:

– **Közvetlen hátrányos megkülönböztetés** akkor valósul meg, ha egy személy vagy csoport valamely védett tulajdonsága (így szexuális irányultsága vagy nemi identitása) miatt egy másik személyhez vagy csoporthoz képest kedvezőtlenebb elbánásban részesül, részesült vagy fog részesülni.

– **Közvetett hátrányos megkülönböztetés** akkor valósul meg, ha valamely előírás, feltétel vagy gyakorlat egy vagy több védett tulajdonsággal (így szexuális irányultsággal vagy nemi identitással) kapcsolatba hozható tulajdonsággal vagy állapottal rendelkező személyt más személyekkel szemben hátrányos helyzetbe hoz; kivéve, ha az előírás, feltétel vagy gyakorlat törvényes cél által objektíve

igazolható, és a cél elérésére irányuló eszközök megfelelőek és szükségesek.

Heteronormativitás alatt azon intézményeket, gondolkodási struktúrákat és gyakorlati irányultságokat értjük, amelyek a heteroszexualitást magától értetődőnek, természetesnek és elsődlegesnek állítják be. Ide tartozik az a feltételezés, hogy mindenki heteroszexuális; valamint hogy a heteroszexualitás az eszmény; magasabb rendű, mint a homoszexualitás vagy a biszexualitás. A heteronormativitás ugyanakkor a nemi önkifejezés normatív formáinak előnyben részesítésére is utal, vagyis azon elvárásokra és kényszerekre, amelyekhez az egyéneknek igazodniuk kell, hogy „igazi férfiként” vagy „igazi nőként” érzékeljék vagy fogadják el őket.

A **homofóbia** a homoszexualitással, illetve a leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű emberekkel szemben érzett irracionális félelem vagy ellenszenv.

A **transzfóbia** egy hasonló jelenségre utal, de kifejezetten a transznemű, illetve a nemi elvárásoknak nem megfelelő személyek vonatkozásában. A homofóbia és a transzfóbia megnyilvánulási formája például a szexuális irányultságon vagy nemi identitáson alapuló hátrányos megkülönböztetés, büntetőjogi üldözés, marginalizáció, társadalmi kirekesztés vagy erőszak.

Az **interszexuális** emberek olyan kromoszómákkal, hormonszinttel vagy nemi jellegekkel születnek, amelyek nem illeszkednek a szexuális vagy reprodukív anatómiában bevett „férfi” és „női” kategóriákhoz. Ez a szó a 18-19. században orvosi körökben gyakran elterjedt „hermafrodita” kifejezés helyét vette át. Az interszexualitásnak számos különböző formája van, és az egészségi állapotok széles körét öleli fel.

LGBT emberek vagy **LGBT személyek** egy mozaikszó, amely a leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű embereket foglalja magában. Egy heterogén csoportot jelöl, amelyet gyakran együttesen kezelnek a társadalmi és politikai életben. Az LGBT mozaikszót néha kiegészítik a queer és interszexuális szavakkal is (LGBTQI).

■ **Nemi átalakító beavatkozások** alatt azon orvosi és más beavatkozásokat értjük, amelyeket a transznemű személyek egy része igénybe kíván venni. Ilyen beavatkozások például a hormonkezelés, a nemi átalakító műtétek (arcműtét, mellkasműtét, a különböző nemi szerveket átalakító műtétek és a méheltávolítás), valamint a művi meddővé tétel. Vannak országok, ahol ezen beavatkozások egy részét a nem hivatalos megváltoztatásának előfeltételeként írják elő, annak ellenére, hogy a testi épséget érintő invazív beavatkozásoknak tartják őket és az érintettek is ekként élik meg őket.

■ **Nemi identitás** alatt minden ember mélyen és egyedi módon megélt társadalmi nemét értjük, amely megegyezhet a személynek születéskor tulajdonított biológiai nemmel vagy eltérhet attól, és amelybe beletartozik az egyén személyes testérzete és a társadalmi nem egyéb kifejezési eszközei („nemi önkifejezés”), mint például az öltözködés, a beszédstílus vagy a gesztusok. Az ember biológiai nemét általában születéskor rögzítik, és onnantól kezdve társadalmi és jogi tényként kezelik. Vannak azonban olyan emberek, akiknek problémát okoz a nekik születéskor tulajdonított nemmel való azonosulás – őket nevezzük „transznemű” személyeknek. A nemi identitás nem azonos a szexuális irányultsággal; a transznemű személyek azonosulhatnak heteroszexuálisként, biszexuálisként vagy homoszexuálisként is.

■ **Szexuális irányultság** alatt az egyén azon képességét értjük, hogy azonos nemű (homoszexuális, leszbikus, meleg) vagy más nemű (heteroszexuális) vagy bármely nemű (biszexuális) személyek iránt képes mély érzelmi és szexuális vonzalmat érezni, illetve velük intim és szexuális kapcsolatot kialakítani.

■ **Transznemű** személyek alatt azon személyeket értjük, akiknek nemi identitása eltér a személynek születéskor tulajdonított biológiai nemtől, vagy akik nemi identitásukat a nekik születéskor tulajdonított biológiai nemtől eltérő módon kívánják bemutatni. Ez a kifejezés magában foglalja mindazon sze-

mélyeket, akik úgy érzik, vagy úgy döntenek, hogy öltözködésük, beszédstílusuk, gesztusaik, sminkjük vagy testük átalakítása révén a születéskor nekik tulajdonított nemmel szemben megfogalmazott elvárásoktól eltérő módon kell magukat kifejezniük. A kifejezés tehát magában foglalja többek között azokat a személyeket, akik sem nőként, sem férfiként nem azonosulnak, valamint a transzszexuálisokat és a transzvesztitákat. Transz férfiaknak azokat a személyeket nevezzük, akiknek születéskor női nemet tulajdonítottak, de férfi vagy inkább férfi identitásuk van. Transz nőknek azokat a személyeket nevezzük, akiknek születéskor férfi nemet tulajdonítottak, de női vagy inkább női identitásuk van. A szexuális irányultsággal kapcsolatos kategóriák esetén is a nemi identitás, semmint a születéskor tulajdonított biológiai nem alapján soroljuk be az embereket. Egy heteroszexuális transz férfi tehát egy olyan transz férfi, aki női partnerekhez vonzódik. Egy leszbikus transz nő olyan transz nő, aki női partnerekhez vonzódik.

■ A **transzszexuális** személyek nemi identitása nem illeszkedik a születéskor meghatározott nemükhöz, ezért szükségét érzik hivatalosan nyilvántartott nemük megváltoztatásának, és testi megjelenésük nemi átalakító beavatkozások révén történő átalakításának.

■ A **transzvesztita** személyek rendszeresen, de nem állandóan a születéskori nemükkel ellentétes nem ruháját öltik magukra.

■ A **zaklatás** olyan nem kívánt magatartás, amely az érintett védett tulajdonságával (így szexuális irányultságával vagy nemi identitásával) függ össze, és célja vagy hatása valamely személlyel szemben megfélemlítő, ellenséges, megalázó, megszegyenítő vagy támadó környezet kialakítása. A zaklatás lehet egyszeri vagy bizonyos időszak során rendszeresen ismétlődő. A zaklatás számos formában megvalósulhat, így például fenyegetések, megfélemlítés vagy szóbeli bántalmazás útján, illetve a szexuális irányultsággal vagy nemi identitással kapcsolatos kéréstlen megjegyzések vagy viccek formájában.

